

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ &
ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Π.Μ.Σ «ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΤΣΙΓΚΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΣΥΝΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΠΑΡΙΑΝΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

ΛΙΒΑΣ ΣΩΤΗΡΗΣ

*«Γλωσσικός σεξισμός και σεξιστικά στερεότυπα σε δημοφιλείς ταινίες κινουμένων
σχεδίων της Disney (πρωτότυπο ή/και μετάφραση)»*

ΙΛΑΡΙΔΟΥ ΜΑΡΙΑ ΕΛΕΝΗ

ΠΓ2020309

ΚΕΡΚΥΡΑ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2022

Πίνακας περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Τι είναι γλωσσικός σεξισμός	5
1.1. Εισαγωγή.....	5
1.2. Γλώσσα και Φύλο	8
1.3. Βιολογικό Φύλο.....	8
1.4. Κοινωνικό Φύλο	8
1.5. Γραμματικό Γένος	9
1.6. Σεξισμός	10
1.6.1. Γλωσσικός Σεξισμός	11
1.7.1. Σχέσεις Γλώσσας και φύλου.....	12
1.7.2 Γλωσσική Χρήση	13
1.8 Καλοήθης Σεξισμός.....	15
1.8.2 Σύνοψη υποενότητας	16
1.9. Εισαγωγή: Ο Γλωσσικός Σεξισμός στην ελληνική γλώσσα	17
1.9.1. Γενικευτική Χρήση Αρσενικού Γένους	17
1.9.2. Θηλυκά Επαγγελματικά Ονόματα	18
1.9.3. Επώνυμα	19
1.9.4. Υποκοριστικά και Μεγεθυντικά της Ελληνικής Γλώσσας	19
1.9.5. Παροιμίες και Στερεοτυπικές Φράσεις	20
1.9.6. Τίτλοι Προσφώνησης.....	22
1.10.1. Γενικευτικό <i>He</i>	22
1.10.2. Γενικευτικό <i>man</i>	23
1.10.3. Επαγγελματικά Ονόματα	23
1.10.4. Επώνυμα	24
1.10.5. Τίτλοι Προσφώνησης.....	25
1.10.6 Σύνοψη.....	25
Κεφάλαιο 2 ^ο : Το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού στις ταινίες κινουμένων σχεδίων	27
2.1. <i>Ηρακλής</i> (1997)	27
2.2. <i>Λίλο και Στίτς</i> (2002)	29
2.3. <i>Μαλλιά Κουβάρια</i> (2010).....	30
2.4. <i>Brave</i> (2012)	32
2.5. <i>Βαϊάνα</i> (Moana 2016).....	33
2.6. Σύνοψη	33

Κεφάλαιο 3 ^ο : Σεξιστικά στερεότυπα σε ταινίες κινουμένων σχεδίων.	35
3.1. Μουλάν (1998)	35
3.2. Η πριγκίπισσα και ο βάτραχος (2009)	37
3.3. Ψυχρά κι Ανάποδα (2013)	38
3.4 Σύνοψη	40
Συμπεράσματα.....	41
Βιβλιογραφία.....	43

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η ανά χείρας Διπλωματική Εργασία αποτελεί αντικείμενο έρευνας για τον γλωσσικό σεξισμό που επικρατεί σε δημοφιλείς ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney, τόσο σε πρωτότυπο όσο και σε μεταφρασμένο κείμενο. Η επιλογή του θέματος αυτού είναι κάθε άλλο παρά τυχαία, καθώς ο σεξισμός είναι ένα φαινόμενο που μέχρι σήμερα δεν έχει μπορέσει να εξαλειφθεί ούτε σε εθνικό αλλά ούτε και σε παγκόσμιο επίπεδο. Η χώρα μας μάλιστα μετρά καθημερινά δεκάδες σεξιστικές επιθέσεις –είτε γλωσσικές/λεκτικές είτε ακόμα και σωματικές- διαιώνίζοντας στερεότυπα και προκαταλήψεις αιώνων. Οπότε, είναι σκόπιμο μέσω της παρούσας εργασίας να διερευνηθούν τι είναι σεξισμός και δη γλωσσικός σεξισμός και πώς ακόμα και τα παραμύθια και, κυρίως, οι ταινίες που στηρίζονται σε αυτά αφήνουν να περνάνε έμμεσα ή άμεσα σεξιστικά μηνύματα, τα οποία διαμορφώνουν λανθασμένες αξίες, αρχές και αντιλήψεις στο νεανικό και μη κοινό, το οποίο τις παρακολουθεί. Για τις ανάγκες της εργασίας έγινε μία διαλογή ταινιών, από διαφορετικές χρονικές περιόδους, για να εξεταστεί το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού στις ταινίες για παιδιά διαχρονικά, τα τελευταία περίπου είκοσι χρόνια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο : Τι είναι γλωσσικός σεξισμός

1.1. Εισαγωγή

Ο σεξισμός είναι ένα φαινόμενο που δυστυχώς κυριαρχεί στην κοινωνία μας. Δεν έχει ούτε φύλο ούτε ηλικία και κρύβεται μέσα σε μικρά στοιχεία της καθημερινότητας μας ενώ παράλληλα, μπορεί να πάρει πάρα πολλές μορφές και διαστάσεις. Παράδειγμα αποτελεί, μεταξύ άλλων, ο γλωσσικός σεξισμός ο οποίος ενυπάρχει κυρίως στον λόγο των ΜΜΕ, τον διαφημιστικό λόγο, τη μουσική αλλά και τις ταινίες.

Ένα από τα βασικότερα στοιχεία και συστατικά τα οποία συνθέτουν μία κοινωνία είναι η γλώσσα με την οποία τα μέλη μπορούν να επικοινωνήσουν, καθώς μέσω αυτής προβάλλονται και αντικατοπτρίζονται αξίες, ιδανικά, πεποιθήσεις κλπ., τα οποία διαιώνίζονται και «μεταφέρονται» ανά τους αιώνες και από γενιά σε γενιά. Η γλώσσα είναι, αν όχι το πιο σημαντικό, ένα από τα πιο σημαντικά μέσα αναπαραγωγής της άυλης κληρονομιάς ενός λαού. Ως μέσο λοιπόν αναπαραγωγής, μεταφέρει ενίοτε και κοινωνικές ανισότητες αφού ανάλογα με την χρήση των μελών υπάρχουν και διαφορές στην διαμόρφωση της γλώσσας, οι οποίες έχουν να κάνουν με ηλικιακά, μορφωτικά, φυλετικά, κοινωνικά και άλλα χαρακτηριστικά. Ωστόσο, οι κοινωνικές ανισότητες που βασίζονται στο φύλο αποτέλεσαν την κεντρική ιδέα για την σύνταξη της παρούσας εργασίας.

Η γλώσσα χρησιμοποιείται σε πολλές περιπτώσεις διαφορετικά από τα δύο φύλα, δημιουργώντας την υπονόμευση ενός από τα δύο φύλα, και συνήθως του γυναικείου. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό και με διάφορα έμφυλα στερεότυπα οδηγεί στην χρήση της γλώσσας με τέτοιο τρόπο ώστε ένα από τα δύο φύλα να υπονομεύεται βάση του φύλου του. Πολλοί επιστήμονες έχουν μελετήσει το φαινόμενο αυτό και το έχουν αποδώσει με τον όρο *γλωσσικός σεξισμός*. Ως γλωσσικός σεξισμός ορίζεται «η πρακτική μέσα από την οποία υποβαθμίζονται άτομα με γνώμονα το φύλο τους, δηλαδή η διάκριση εναντίον ενός φύλου» (Τσοκαλίδου, 1996:16). Σύμφωνα με την βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήθηκε, παρατηρήθηκε ότι το φύλο που τείνει να υποτιμάται και να αμφισβητείται συχνότερα –χωρίς ωστόσο αυτό να αποτελεί τον κανόνα- είναι το γυναικείο.

Στην παρούσα Διπλωματική Εργασία ασχολούμαστε με το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού, όπως αυτός εκδηλώνεται σε ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney, τόσο στο πρωτότυπο (στα ελληνικά) όσο και στο μετάφρασμα (στα αγγλικά), ούτως ώστε το φαινόμενο αυτό να μελετηθεί αλλά και να συγκριθεί σε δύο διαφορετικές γλώσσες, για να διαπιστωθεί καλύτερα ο βαθμός που επηρεάζει και χρησιμοποιείται αυτό το φαινόμενο στην καθημερινότητα των πολιτών δύο πολιτισμών. Για παράδειγμα, η ελληνική γλώσσα διαθέτει μία αρκετά πλούσια

μορφολογία, καθώς διαθέτει τρία γένη: αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο. Η αγγλική είναι σχετικά απλούστερη της ελληνικής όσον αφορά στη μορφολογία των ονομάτων, καθώς εμφανίζει μόνο ένα γραμματικό γένος για πολλά από αυτά.

Η παρούσα εργασία ξεκινάει με μία περιγραφή του φαινομένου αυτού, όπως εντοπίζεται και στις δύο γλώσσες μέσω των ταινιών, και μελετάται κατά πόσο αυτό τείνει να εξαλειφθεί με την πάροδο του χρόνου, ενώ στα τελευταία κεφάλαια γίνεται και μία εκτενής αναφορά και στα σεξιστικά πρότυπα τα οποία αναπαράγονται μέσω των ταινιών αλλά και την δική τους εξέλιξη στον χρόνο. Πιο αναλυτικά:

Στο 1^ο Κεφάλαιο, το οποίο αποτελεί και την αφετηρία για το θεωρητικό υπόβαθρο, γίνεται αρχικά μία αναφορά στην πολυδιάστατη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην γλώσσα και το φύλο, εστιάζοντας στη διάκριση που υπάρχει μεταξύ των όρων *φύλο* και *γένος*. Εξετάζεται η έννοια των όρων *βιολογικό φύλο* (sex), *κοινωνικό φύλο* (gender) και *γραμματικό γένος* (grammatical gender).

Επίσης περιγράφεται ο αντίκτυπος που έχει το κοινωνικό φύλο και η επιρροή του στη δημιουργία έμφυλων στερεοτύπων, ενώ στη συνέχεια αναλύεται βάσει της προηγούμενης θεωρητικής ενότητας- η σχέση μεταξύ φύλου και γλώσσας. Κλείνοντας το δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιείται ανάλυση του όρου *σεξισμός*, κομμάτι του οποίου είναι και ο γλωσσικός σεξισμός, ο οποίος αποτελεί και τον κύριο πυρήνα της εργασίας.

Επιπλέον, ασχολούμαστε με την άνιση γλωσσική χρήση που γίνεται από τα δύο φύλα, καθώς και με την επικοινωνιακή συνήθεια, που αυτά φαίνεται να υιοθετούν βάσει των κοινωνικών προτύπων.

Στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση των ορισμών που έχουν αποδοθεί για το φαινόμενο του σεξισμού, καθώς και για τις διαστάσεις που αυτός παίρνει. Πιο αναλυτικά ασχολούμαστε με τον *καλοήθη σεξισμό* και παραδείγματα αυτού αλλά και με τον *γλωσσικό σεξισμό*.

Επιπροσθέτως λαμβάνει χώρα μια εκτενέστερη αναφορά στον γλωσσικό σεξισμό όπως αυτός εντοπίζεται στην ελληνική γλώσσα. Ωστόσο, ο σεξισμός στην ελληνική γλώσσα είναι πολυδιάστατος, και στο παρόν κεφάλαιο γίνεται αναφορά, στη γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους, στα επαγγελματικά ονόματα και στις καταλήξεις που έχουν τα θηλυκά επαγγέλματα, αλλά και στο κύρος που αυτά έχουν ανά φύλο, καθώς και στα επώνυμα. Στο τέλος του κεφαλαίου παρατηρούνται οι στερεοτυπικές εκφράσεις, όπως είναι για παράδειγμα οι προσφωνήσεις, αλλά και παροιμίες και μεταφορές με σεξιστικό περιεχόμενο.

Τέλος, ασχολούμαστε με τον γλωσσικό σεξισμό στην αγγλική. Αυτό το οποίο είναι ενδιαφέρον με την αγγλική είναι ότι συναντάμε στην δομή της την γενικευτική χρήση του προσώπου *he* και του *man*, σχεδόν παντού. Αξιοσημείωτος είναι επίσης ο γλωσσικός σεξισμός που παρατηρείται τόσο στα επαγγελματικά όσο και στα επώνυμα. Ενώ, τέλος, αναδεικνύεται ότι όπως και στην ελληνική έτσι και στην

αγγλική ο γλωσσικός σεξισμός εντοπίζεται και στις προσφωνήσεις. Οι ταινίες για τα παιδιά αποτελούν κατάλληλο παράδειγμα ανάδειξης του φαινομένου, καθώς από μικρή ηλικία τα παιδιά επηρεάζονται από αυτό το φαινόμενο και ορισμένα παιδιά μπορούν να το διαιωνίσουν ως ενήλικες. Στην πραγματικότητα οι παιδικές ταινίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν παραδείγματα για την επίλυση τέτοιων κοινωνικών προβλημάτων.

Στο 2^ο το πρακτικό μέρος της εργασίας επιλεκτικά αναλύονται ορισμένες ταινίες κινούμενων σχεδίων της Disney ως προς την σεξιστική χρήση της γλώσσας. Κεντρικός άξονας αποτελεί ο γλωσσικός σεξισμός που κυριαρχεί τόσο σε πρωτότυπο όσο και σε μεταφρασμένο κείμενο. Παρατηρείται ότι υπάρχει διαφορετική χρήση λεξιλογίου όταν γίνεται αναφορά σε κάποιο από τα δύο φύλα.

Η τελευταία υποενότητα της εργασίας έχει ως στόχο να παρουσιαστούν τα σεξιστικά στερεότυπα, τα οποία ενυπάρχουν στις ταινίες κινούμενων σχεδίων της Disney. Γίνεται μία ανάλυση και αναπαράσταση των έμφυλων στερεότυπων που εξετάστηκαν και πώς αυτά αναπαράγονται μέσω των ταινιών για παιδιά.

1.2. Γλώσσα και Φύλο

Ο όρος *φύλο* διακρίνεται σε *βιολογικό* (*sex*) και σε *κοινωνικό* (*gender*), ενώ το γένος είναι μόνο *γραμματικό* (*grammatical gender*). Στην ελληνική συναντάμε τρία γένη, το αρσενικό, το θηλυκό και το ουδέτερο. Για την καλύτερη κατανόηση της δομής της αγγλικής γλώσσας εξετάζουμε και τους όρους *φυσικό γένος* (*natural gender*) αλλά και *κοινό γένος* (*common gender*).

1.3. Βιολογικό Φύλο

Στην επιστήμη της κοινωνιογλωσσολογίας γίνεται σαφής διάκριση ανάμεσα στο βιολογικό και το κοινωνικό φύλο. Το βιολογικό φύλο είναι διττό και είναι αυτό το οποίο διακρίνει έναν άνθρωπο σε ένα από τα δυο φύλα. Προκύπτει δε από το σύνολο των χρωμοσωμάτων που διακρίνουν τον άνθρωπο στο αντίστοιχο φύλο. Συνεπώς, ο όρος αναφέρεται στον βιολογικό διπολισμό της ανατομίας ενός ανθρώπου σε άρρεν ή θήλυ βάσει των διαφορών αυτών (Burgoyne et al., 2016).

Κοινοτοπία αποτελεί το γεγονός ότι βάσει του βιολογικού φύλου πρέπει να προσδιορίζεται και το κοινωνικό φύλο. Με τον όρο *κοινωνικό φύλο* περιγράφονται οι έννοιες *αρρενωπότητα* και *θηλυκότητα*, τα ιδιαίτερα γνωρίσματα δηλαδή και ο τρόπος που συμπεριφέρεται κάθε φύλο. Αυτά όμως, καθορίζονται ως τα δέοντα για τους άντρες και τις γυναίκες από το κοινωνικό πλαίσιο όπου εντάσσονται. Από την άλλη, ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται κάθε άτομο το φύλο του/της, συνιστά την ταυτότητά του/της (Turner & Abercrombie & Hill, 1991).

Το κοινωνικό φύλο είναι το κριτήριο εκείνο το οποίο είναι υπεύθυνο για την διαμόρφωση των συμπεριφορών και αντιλήψεων του ανθρώπου, και διαμορφώνει κοινωνικά *αποδεκτές συμπεριφορές*. Το βιολογικό φύλο επηρεάζει άμεσα την συμπεριφορά του ανθρώπου, καθώς αυτομάτως *φορτώνεται* -θελημένα ή άθελα- και την αντίστοιχη κοινωνική συμπεριφορά.

1.4. Κοινωνικό Φύλο

Το κοινωνικό φύλο (*gender*) είναι πιο ρευστό από το βιολογικό και εκφράζει την πολιτισμική διαφορά μεταξύ αντρών και γυναικών καθώς και τα κατασκευασμένα πρότυπα της κοινωνίας που παρουσιάζονται για καθένα από τα δύο φύλα, βάσει της αρρενωπότητας ή της θηλυκότητας του ατόμου. Σύμφωνα με την Judith Butler (2009:31) “τον προορισμό του κάθε ανθρώπου δημιουργεί η κουλτούρα και όχι η βιολογία, καθώς οι έμφυλες διαφορές των σωμάτων είναι κοινωνικά *α-νοητές* μέχρις ότου οι κοινωνικές πρακτικές τις μετατρέψουν σε κοινωνική πραγματικότητα”.

Όμως, σε αντίθεση με το βιολογικό, το κοινωνικό φύλο δε μένει σταθερό και αναλλοίωτο στον χρόνο. Αντιθέτως αλλάζει, εξελίσσεται και διαμορφώνεται στο πέρασμα των δεκαετιών. Το κοινωνικό φύλο διαφέρει ακόμα και από κοινωνία σε κοινωνία καθώς αντικατοπτρίζονται μέσω αυτών των συμπεριφορών και διαφορετικά πολιτιστικά στοιχεία. Προς επίρρωση αυτού, η Allyson Jule (2017:15) αναφέρει ότι

αν το βιολογικό και κοινωνικό φύλο ταυτιζόντουσαν όντως στην πραγματικότητα, τότε τα αναφερόμενα θα έπρεπε να είναι ίδια σε όλες τις κουλτούρες και τους πολιτισμούς.

Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι το κοινωνικό φύλο δεν είναι διττό, αλλά αποτελείται από ένα σύνολο χαρακτηριστικών τα οποία μπορούν να μεταφραστούν ως αρσενικά, θηλυκά ή και τα δύο. Μάλιστα, όπως ορθώς επισημαίνεται από την Simone de Beauvoir (2008:387) “δεν γεννιόμαστε γυναίκες, γινόμαστε” μεταξύ άλλων, αυτό σημαίνει- ότι το πρόβλημα δεν είναι το βιολογικό φύλο αλλά οι κοινωνικές συμπεριφορές που το συνοδεύουν.

1.5. Γραμματικό Γένος

Η διάκριση των έμφυλων όντων βάσει του βιολογικού του φύλου αποτυπώνεται σε διακριτά γλωσσικά στοιχεία, καθώς το φύλο γραμματικοποιείται μέσω της κατηγορίας του γένους. Τα ουσιαστικά που ανήκουν στο κάθε γένος διακρίνονται από τα ουσιαστικά των υπόλοιπων γενών με βάση τη συντακτική τους συμπεριφορά, δηλαδή, με βάση τη ‘συμφωνία’ τους με τους υπόλοιπους όρους της πρότασης (Corbett 1999, 164-167).

Η ελληνική γλώσσα αποτελεί ένα παράδειγμα τέτοιας γλώσσας, καθώς διαθέτει τριμερές γραμματικό γένος, βάσει του οποίου τα ουσιαστικά μπορεί να είναι αρσενικά, θηλυκά ή ουδέτερα. Σύμφωνα με τη Χειλά-Μαρκοπούλου (2003) αντιλαμβανόμαστε ότι το γραμματικό γένος συνδέεται και με το θέμα του ίδιου του ουσιαστικού αλλά και με των ίδιων των επιθεμάτων του. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώνεται ότι όσον αφορά τα έμφυχα ουσιαστικά και ειδικότερα τα ανθρώπινα ονόματα, το βιολογικό τους φύλο συμπίπτει με το γραμματικό τους γένος, καθώς το αρσενικό γραμματικό γένος καθορίζει ονόματα αρσενικού τύπου ενώ το θηλυκό γραμματικό γένος θηλυκά ονόματα. Για παράδειγμα, οι άνδρες δηλώνονται μέσω του αρσενικού γένους (ο μαθητής), ενώ οι γυναίκες μέσω του θηλυκού (η μαθήτρια). Ωστόσο, υπάρχουν και οι περιπτώσεις που ενώ το +έμφυχο ουσιαστικό μπορεί να συνοδεύεται, για παράδειγμα, από το αρσενικό γένος, δεν είναι πάντοτε δυνατό να φανερωθεί το φύλο του, όπως πχ. στην λέξη *ο άνθρωπος*. Παράλληλα, υπάρχουν λέξεις όπως είναι για παράδειγμα το *παιδί*, το *αγόρι* ή και το *κορίτσι* όπου γραμματικό γένος και φύλο δεν ταυτίζονται. Επομένως και σύμφωνα με τον Τριανταφυλλίδη (2000:216) γίνεται πλήρως κατανοητό ότι δεν είναι απαραίτητο να υπάρχει πάντοτε αντιστοιχία ανάμεσα στο γραμματικό γένος και στο φυσικό που έχει το κάθε ουσιαστικό, με αποτέλεσμα να υπάρχουν ενίοτε αποκλίσεις.

Αν εξετάσουμε την περίπτωση της αγγλικής γλώσσας, κι εκεί συναντούμε το *φυσικό γένος* (natural gender), όπου δεν το εντοπίζουμε με μορφολογικά κριτήρια αλλά βάσει σημασιολογικού περιεχομένου. Ειδικότερα, στην αγγλική γλώσσα, τα έμφυχα ονόματα κατηγοριοποιούνται κυρίως ανάλογα με το βιολογικό τους φύλο σε αρσενικά και θηλυκά, ενώ τα άφυχα σε ουδέτερα. Επίσης, στα αγγλικά συναντάμε

και την κατηγορία του *κοινού γένους* (common gender) όπου εδώ κατατάσσονται ουσιαστικά τα οποία εντοπίζονται σε περισσότερα από ένα φύλα, όπως είναι κάποια επαγγέλματα, όπως για παράδειγμα τα *doctor, advisor* κ.α.

Στα αγγλικά γίνεται εντονότερα η χρήση των αντωνυμιών *he/she/it*. Επιπλέον, το γραμματικό γένος στην αγγλική μπορεί να εντοπιστεί και σε κάποια θηλυκά επιθήματα που χρησιμοποιούνται για τον διαχωρισμό των δύο φύλων. Για παράδειγμα, στα αγγλικά, τα ουσιαστικά με φυσικό γένος, όπως "αγόρι" ή "κορίτσι", πρέπει να συμφωνούν ως προς το φύλο με τις αντωνυμίες που χρησιμοποιούνται για να τα αντικαταστήσουν. Επομένως, το "She is a nice boy" είναι μη γραμματικά ορθό στα αγγλικά.

1.6.1 Σεξισμός

Κεντρικός άξονας της διεξαγωγής της παρούσας εργασίας είναι ο σεξισμός και ειδικότερα ο γλωσσικός σεξισμός. Όπως, αναφέρθηκε και στην εισαγωγή της παρούσας εργασίας, ο σεξισμός είναι ένα φαινόμενο που ενυπάρχει και κυριαρχεί σχεδόν παντού στην καθημερινότητά μας. Στο παρόν υποκεφάλαιο, εξετάζεται ο ορισμός του αλλά και οι υποκατηγορίες που αυτός έχει.

Για αρχή, μελετώνται κάποιοι από τους ορισμούς που έχουν δοθεί για το φαινόμενο αυτό, ανά τα χρόνια. Αν εξετάσουμε τον ορισμό ετυμολογικά, σύμφωνα με τον Γ. Μπαμπινιώτη (2002:1581), ο σεξισμός είναι «η διάκριση με βάση το φύλο, όρος που χρησιμοποιήθηκε κυρίως από το φεμινιστικό κίνημα για να δηλώσει την εξουσιαστική τάση των ανδρών πάνω στις γυναίκες και τις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών, ως απόρροια της ανδροκρατικής νοοτροπίας».

Επίσης κατά την έρευνα για τον ορισμό του σεξισμού, ο Γιώργος Χασιακός (1992) αποδίδει τον σεξισμό ως :

«ιδέα ή η αντίληψη, ότι τα άτομα ενός φύλου είναι λιγότερο έξυπνα ή λιγότερο ικανά από αυτά του άλλου φύλου και ότι συγκεκριμένες εργασίες ή δραστηριότητες είναι κατάλληλες για τις γυναίκες, ενώ άλλες για τους άνδρες. Συχνά χρησιμοποιείται από τις γυναίκες ως έκφραση αποδοκιμασίας για τις σε βάρος τους διακρίσεις. / / Η λέξη σεξισμός χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει το ιδιαίτερο είδος καταπίεσης που ασκείται σε βάρος των γυναικών. Ο όρος περικλείει δύο έννοιες. Η πρώτη είναι, ότι οι άνδρες είναι πιο σημαντικοί από τις γυναίκες (...) και η δεύτερη, ότι ο ρόλος των γυναικών είναι να προσφέρουν ευχαρίστηση στους άνδρες και να τους βοηθούν. / / Η αναζήτηση ελκυστικού και ικανού συντρόφου, για να συμπληρώνει ο ένας τον άλλο και να υπάρχει αρμονική συμβίωση».

Ωστόσο, οι παραπάνω ορισμοί αποτελούσαν, μέχρι πρότινος, απλές ερμηνευτικές προσεγγίσεις. Αρκετά πρόσφατα, μόλις το 2015, το Συμβούλιο της Ευρώπης (Παράρτημα της Σύστασης CM / Rec (2019)) όρισε για πρώτη φορά τον σεξισμό ως: «κάθε πράξη, χειρονομία, οπτική αναπαράσταση, προφορικός ή

έγγραφος λόγος, πρακτική ή συμπεριφορά που βασίζεται στην ιδέα ότι ένα πρόσωπο ή μια ομάδα προσώπων υπερέχει λόγω του φύλου του». Αυτός ο ορισμός είναι η πρώτη επίσημη αναφορά του σεξισμού σε δημόσιο κείμενο, το οποίο σύμφωνα με την ηλεκτρονική εφημερίδα «Η Εφημερίδα των Συντακτών» δεν έχει ως στόχο να αναδείξει αποκλειστικά τον ορισμό του όσο τις διαστάσεις που αυτός παίρνει στην κοινωνία μας καθώς: «αυτός εκδηλώνεται στη δημόσια ή ιδιωτική σφαίρα, επιφέροντας την παραβίαση της αξιοπρέπειας ή των δικαιωμάτων, τη σωματική ή σεξουαλική ή ψυχολογική ή κοινωνικοοικονομική βλάβη, τη δημιουργία ενός εξευτελιστικού ή προσβλητικού εχθρικού περιβάλλοντος, εμποδίζοντας την αυτονομία και την πλήρη εφαρμογή των ανθρώπινων δικαιωμάτων και διατηρώντας, παράλληλα, τα στερεότυπα των φύλων» (Σωτηρόπουλος, 2019).

Καθημερινά ερχόμαστε αντιμέτωποι με το φαινόμενο αυτό έστω κι αν δεν το αντιλαμβανόμαστε με την πρώτη. Ο σεξισμός υπάρχει σε πολλές πτυχές της ζωής μας. Πολλές φορές και εμείς οι ίδιοι γινόμαστε δέκτες του ή άθελα μας συμμετέχουμε στην αναπαραγωγή του. Η επίσημη σελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης και το Human Right Channel αναφέρει μόνο μερικά παραδείγματα, κατά τα οποία το φαινόμενο του σεξισμού κυριαρχεί. Για παράδειγμα, η ιστοσελίδα αναφέρει μεταξύ άλλων, ότι καθημερινά το 63% των γυναικών δημοσιογράφων έχει υποστεί λεκτική βία, το 59% των γυναικών στο Άμστερνταμ ανέφερε ότι έχει υποστεί τουλάχιστον μία φορά στη ζωή του σεξουαλική παρενόχληση στον δρόμο, ενώ στην Γαλλία το 50% των γυναικών έχει υποστεί κάποια άδικη ή ταπεινωτική συμπεριφορά απλά και μόνο επειδή ανήκουν στο γυναικείο βιολογικό φύλο (Μοσχοβάκου & Παπαγιαννοπούλου, 2022).

Μπορεί τα παραδείγματα να αναφέρονται σε χώρες του εξωτερικού, αλλά και στην χώρα μας η κατάσταση που επικρατεί είναι η ίδια ή και χειρότερη. Για παράδειγμα, ένα από τα πιο δυναμικά είδη της ανερχόμενης μουσικής βιομηχανίας στη χώρα μας και συγκεκριμένα αυτό της “trap” μουσικής έχει χτίσει όλη του την πορεία πάνω στο φαινόμενο του σεξισμού. Τραγούδια και στίχοι που αντιμετωπίζουν την γυναίκα ως τρόπαιο ή ως ένα απλό αντικείμενο. Έντονος επίσης είναι και ο σεξισμός που επικρατεί στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και στα κοινωνικά δίκτυα.

1.6.2. Γλωσσικός Σεξισμός

Μία ακόμα υποκατηγορία του Σεξισμού και μάλιστα αρκετά διαδεδομένη είναι και αυτή του γλωσσικού σεξισμού, που αποτελεί και τον κύριο άξονα, γύρω από τον οποίο επικεντρώνεται η συγκεκριμένη εργασία. Τι είναι ο λοιπόν ο Γλωσσικός Σεξισμός και πώς αυτός εκδηλώνεται;

Ο γλωσσικός σεξισμός, αναπτύσσεται όταν εμφανίζονται στον γραπτό λόγο οι έμφυλες διακρίσεις (Γκασούκα & Γεωργαλλίδου, 2018: 12, 18). Μέσω του γλωσσικού σεξισμού, μπορεί να γίνει διακριτή η υποτίμηση ενός εκ των δύο φύλων, και πιο συγκεκριμένα του γυναικείου. Αποτέλεσμα της υποτίμησης αυτής, είναι η

διαιώνιση των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων και μέσω της γλωσσικής χρήσης, με τις γυναίκες να είναι συστηματικά υποδεέστερες των αντρών (Μοσχοβάκου & Χατζηαντωνίου, 2018: 17).

Η γλωσσολόγος Sara Mills ήταν η πρώτη που διέκρινε τον διαχωρισμό του έμμεσου και του άμεσου σεξισμού. Η διαφορά που φαίνεται να έχουν οι δυο αυτές κατηγορίες εντοπίζεται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο αυτή εκφράζεται. Ο άμεσος σεξισμός, είναι αυτός που γίνεται ευκολότερα αντιληπτός καθώς επικεντρώνεται σε γλωσσικά στοιχεία αλλά και εκφράσεις. Ωστόσο αυτό το είδος του σεξισμού παρουσιάζει σημαντική μείωση τα τελευταία χρόνια, λόγω της γυναικείας ευαισθητοποίησης επί του θέματος. Από την άλλη, ο έμμεσος σεξισμός γίνεται αντιληπτός με μεγαλύτερη δυσκολία καθώς δεν εντοπίζεται με γλωσσικά στοιχεία, αλλά μέσω των στερεοτυπικών εκφράσεων που μπορεί να ειπωθούν σε βάρος του γυναικείου φύλου. Για να εντοπιστεί θα πρέπει να παρουσιαστούν κάποια από τα συμφραζόμενα που τον συνοδεύουν. Εξαιτίας, της εμμεσότητας που συνοδεύει το είδος αυτό του γλωσσικού σεξισμού, η χρήση του πολλές φορές – αν όχι όλες – συνοδεύεται και από την αποποίηση των ευθυνών, αυτών που τα λένε (Mills, 2008).

1.7.1. Σχέσεις Γλώσσας και φύλου

Στη παρούσα υποενότητα θα μελετηθεί η γλώσσα σε σχέση με τα δύο φύλα. Επομένως θα εστιάσουμε σε δύο κυρίως ζητήματα: πώς χρησιμοποιείται η γλώσσα βάσει του βιολογικού μας φύλου και ποια είναι η επικοινωνιακή συνήθεια που έχουν τα δυο φύλα.

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή της παρούσας εργασίας, η γλώσσα αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες ενός κοινωνικού συστήματος, καθώς μέσω αυτής επικοινωνούμε αλλά και αντικατοπτρίζονται ή-και διαιώνίζονται αξίες και πεποιθήσεις από γενιά σε γενιά (Cameron 1998: 9, Litosseliti 2006: 13). Ωστόσο, πέραν αυτού συχνά κάνουμε λόγο για τη *γυναικεία γλώσσα* και τις ιδιαιτερότητές της.

Η Robin Lakoff (1975) μιλάει για τα χαρακτηριστικά αυτής της *ιδιαιτερότητας* της γλώσσας και δείχνει επακριβώς με ποιους τρόπους η γλώσσα έχει καταφέρει με τον τρόπο της να συμβάλει στην υποτίμηση του γυναικείου φύλου. Η Lakoff, όταν δημοσίευσε για πρώτη φορά το έργο της, έγινε στόχος για αρνητικά σχόλια, καθώς αυτό βασίστηκε σε προσωπικές της γνώμες και όχι σε επίσημες έρευνες. Έδωσε όμως κίνητρο σε αρκετούς ερευνητές να μελετήσουν το συγκεκριμένο θέμα εις βάθος.

Τι είναι όμως η *γυναικεία γλώσσα*; Σύμφωνα με τη Lakoff (1973:47) η γλώσσα των γυναικών ή *γυναικεία γλώσσα* (woman's language) είναι η γλώσσα η οποία προορίζεται κατά αποκλειστικότητα για χρήση από το γυναικείο φύλο ή η γλώσσα η οποία χρησιμοποιείται για την περιγραφή αυτού.

1.7.2 Γλωσσική Χρήση

Συχνά αναφερόμαστε στην γλώσσα ως έναν ζωντανό οργανισμό, που εξελίσσεται και αλλάζει με τα χρόνια. Ωστόσο, κάποια χαρακτηριστικά της δείχνουν να παραμένουν, όπως αυτό της «γυναικείας γλώσσας» και της χρήσης της. Στο υποκεφάλαιο αυτό, θα εμμείνουμε σε μερικές υποκατηγορίες της γλώσσας αυτής.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο τρόπος χρήσης της γλώσσας μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο του γλωσσικού σεξισμού, καθώς όπως έχει παρατηρηθεί οι γυναίκες τείνουν να προσκολλούνται πιο κοντά στις γλωσσικές νόρμες και τον καθωσπρεπισμό, σε σχέση με τους άντρες, που τείνουν να παρεκκλίνουν από αυτές. (Αρχάκης & Κονδύλη 2004: 150-151). Στην συνέχεια, θα αναλυθούν οι γραμματικό-συντακτικές κατηγορίες της γυναικείας γλώσσας, όπως αυτές αναφέρονται και αναγνωρίζονται από την Lakoff (1973:63), η οποίες ταιριάζουν τόσο στην ελληνική, όσο και αγγλική γλώσσα:

- Γνώση και χρήση λεπτών χρωματικών διαβαθμίσεων. Πρόκειται για μία γκάμα χρωμάτων, η οποία αγνοείται από το αντρικό φύλο. Για παράδειγμα, οι γυναίκες θα χρησιμοποιήσουν στο λεξιλόγιό τους χρώματα όπως, τρκουάζ, σομόν, βεραμάν, και κοραλί μεταξύ άλλων.
- Χρήση *ανούσιων/ κενών επιθέτων* ή *empty adjectives* όπως είναι ο ακριβής όρος που χρησιμοποιείται στο πρωτότυπο κείμενο. Επίθετα μεταφορικής σημασίας που χρησιμοποιούνται με μεταφορική – συνήθως- σημασία όπως είναι το *θαυμάσιο*, *εξαίσιο*, *γλυκό* ή αντίστοιχα *divine*, *marvelous*, *sweet*. Επίσης στην ελληνική γλώσσα, στην κατηγορία αυτή εντάσσονται και μερικά επιρρήματα όπως είναι οι λέξεις *μούρλια* αλλά και *τρέλα*. Το πιο σύνηθες παράδειγμα που μας έρχεται στο μυαλό με το άκουσμα των επιρρημάτων αυτών είναι το εξής: «Μούρλια το φορεματάκι σου Μαρία μου. Σου πάει τρέλα.»
- Χρήση επιβεβαιωτικών ερωτήσεων/ ερωτήσεων-ηχώ ή *tag questions* όπως ονομάζονται στα αγγλικά. Η χρήση αυτής της κατηγορίας ερωτήσεων, δεν αποσκοπεί στην πραγματική άντληση πληροφοριών, αλλά στο να επιβεβαιώσει κάτι το οποίο είναι ήδη γνωστό. Είναι ερωτήσεις που τοποθετούνται στο τέλος. Παράδειγμα αποτελεί για την ελληνική γλώσσα η τοποθέτηση του μορίου –ε- στο τέλος ή της έκφρασης –έτσι δεν είναι;- . Για παράδειγμα, «Ωραία μέρα ε;/ έτσι δεν είναι;». Πολλοί υποστηρίζουν ότι ο λόγος χρήσης της συγκεκριμένης κατηγορίας ερωτήσεων από το γυναικείο φύλο γίνεται για λόγους ανασφάλειας ή και αμφιβολίας των λεγομένων τους.
- Αποφυγή εντόνων αποδοκιμαστικών ή υβριστικών εκφράσεων. Δεν θεωρείται προβλέψιμο ή και κοινωνικά επιτρεπτό από το γυναικείο φύλο να προβαίνει σε χρήση χυδαίων εκφράσεων, καθώς αυτό φαίνεται να είναι αντρικό χαρακτηριστικό ομιλίας. Βέβαια, η συγκεκριμένη κατηγορία αντιμετωπίζεται πλέον ως ξεπερασμένη.

- Χρήση του φαινομένου της υπερδιόρθωσης (hypercorrect grammar). Το φαινόμενο αυτό έχει ως σκοπό την χρήση γλωσσικών τύπων που γίνονται από ανώτερα κοινωνικά στρώματα, όμως σε υπερβολικό βαθμό.
- Χρήση υποκοριστικών. Οι γυναίκες χρησιμοποιούν υποκοριστικά λέξεων προκειμένου να προσδώσουν έναν τόνο γλυκύτητας στον λόγο τους. Για παράδειγμα, *φορεματάκι, καφεδάκι, ζεστούλα* κ.α.

Κατά αυτόν τον τρόπο οι γυναίκες εκπαιδεύονται να επικοινωνούν σε «διαφορετική συχνότητα» σε σχέση με τους άντρες. Διδάσκονται να κοινωνικοποιούνται σε μία γλώσσα η οποία πρέπει να αρμόζει σε «κυρίες». Πρέπει να είναι δηλαδή γραμματικά και συντακτικά προσεγμένη. Σε αντίθεση με αυτόν τον άγραφο κανόνα, οι άντρες χρήζουν ουσιαστικά περισσότερων «ελευθεριών» σε σύγκριση με τις γυναίκες. Οι παραπάνω κατηγορίες τείνουν να εμφανίζονται και στις δύο κύριες γλώσσες που θα μας απασχολήσουν στην παρούσα εργασία και θα αναλυθούν εκτενέστερα σε επόμενο κεφάλαιο.

Αρκετές όμως φαίνεται να είναι οι επικοινωνιακές διαφορές που εντοπίζονται ανάμεσα στα δύο φύλα, χαρακτηριστικά των οποίων θα αναλυθούν εκτενέστερα (Τσοκαλίδου 2001: 106).

Μελέτες που έχουν σημειωθεί στον αγγλοσαξονικό κυρίως χώρο δείχνουν ότι οι επικοινωνιακές αυτές διαφορές παρεμποδίζουν την αποτελεσματική επικοινωνία ανάμεσα στα δύο φύλα. Στον γυναικείο λόγο παρατηρούνται συχνά η ενσωμάτωση υποστηρικτικών εκφράσεων ή ελάχιστων αντιδράσεων (minimal responses) όπως φαίνεται να είναι ο επίσημος όρος, δηλαδή τα *μμ, μάλιστα* και *ναι*, που συνηθίζουν να χρησιμοποιούν οι γυναίκες στον λόγο τους ως ένδειξη ότι παρακολουθούν και συμμετέχουν στην συζήτηση. Η πρώτη αυτή διαφορά είναι πολύ σημαντική γιατί με αυτόν τον τρόπο γίνεται αντιληπτό ότι οι άντρες επιθυμούν και αποσκοπούν να βρίσκονται στο επίκεντρο της συζήτησης, με τις γυναίκες να προσπαθούν να ενθαρρύνουν τον λόγο τους (Παυλίδου 1984: 76). Ωστόσο η έλλειψη τέτοιων εκφράσεων από το αντρικό λεξιλόγιο υποδηλώνουν έλλειψη προσοχής, για το γυναικείο φύλο ή αδυναμία κατανόησης των λεγόμενων τους (Τσοκαλίδου 2001: 106, Coates 1993: 112).

Για τις γυναίκες, η μετάβαση της συζήτησης από το ένα θέμα στο άλλο, θα πρέπει να γίνεται σταδιακά και μόνο εφόσον έχει ολοκληρωθεί το προηγούμενο και έχει αφιερωθεί ο απαιτούμενος χρόνος συζήτησης για αυτό. Αντιθέτως οι άντρες περνούν γρήγορα από το ένα θέμα στο άλλο, ακόμη κι αν το προηγούμενο δεν έχει πλήρως ολοκληρωθεί, δημιουργώντας έτσι μία δυσανασχέτηση του γυναικείου φύλου, η οποία ενδεχομένως μπορεί να μεταφραστεί και ως αδιαφορία ως προς το πρόσωπό τους. Έπειτα έχουμε το φαινόμενο των ταυτόχρονων εκφορών. Οι West & Zimmerman ήταν οι πρώτοι που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο αυτό, σημειώνοντας ότι οι άντρες είναι αυτοί οι οποίοι τείνουν να διακόπτουν (interrupt) τις συνομιλήτριές τους σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι αυτές, ή δείχνουν να προσπαθούν

να τις επικαλύψουν (overlap) επάνω στη συζήτηση περισσότερο και τείνουν να μιλούν πιο πολύ. Ωστόσο, σε αυτή την περίπτωση πρέπει να αναδειχθούν τα πραγματικά κίνητρα της συμπεριφοράς αυτής. Για παράδειγμα, όπως ήδη αναφέρθηκε πρωτύτερα, η γυναίκες εκπαιδεύονται να κοινωνικοποιούνται ως «κυρίες». Επομένως όταν θα επικαλύψουν τον συνομιλητή τους στη συζήτηση, θα το επιχειρήσουν ως ένδειξη ενδιαφέροντος και συμμετοχής στην συζήτηση, σε αντίθεση με τους άντρες που θα το κάνουν για να υποδηλώσουν έμμεσα την κυριαρχία τους στον λόγο (Αρχάκης 2006: 120).

Οι παραπάνω κατηγορίες υποδεικνύουν ότι αντρικός λόγος υπερισχύει του γυναικείου, καθώς φαίνεται αυτός να είναι ισχυρότερος σε σχέση με τον γυναικείο που είναι πιο έμμεσος (Lakoff, 1975). Η κατανόηση των παραπάνω διαφορών είναι πολύ σημαντική για την καλύτερη διαπραγμάτευση των διαπροσωπικών μας σχέσεων, αλλά και την καλύτερη κατανομή της κοινωνικής και πολιτικής ισχύος των δύο φύλων (Τσοκαλίδου 2001: 106).

1.8 Καλοήθης Σεξισμός

Μία υποκατηγορία του σεξισμού –εάν φυσικά μπορεί να διατυπωθεί έτσι– είναι ο *καλοήθης σεξισμός*. Παρά το θετικό πρόσημο που φέρεται να έχει το επίθετο *καλοήθης* μπροστά από την λέξη *σεξισμός*, κάθε άλλο παρά καλοπροαίρετο μοιάζει να είναι αυτό το είδος. Ο καλοήθης ή ευγενής σεξισμός περιλαμβάνει συμπεριφορές αλλά και πεποιθήσεις που περιγράφουν τις γυναίκες ως αθώες, ηθικά αγνές, περιποιητικές και γεμάτες φροντίδα, εύθραυστες κούκλες που χρήζουν αντρικής προστασίας. Ο καλοήθης σεξισμός είναι λιγότερο ορατός και περισσότερο κοινωνικά αποδεκτός, αφού μπορεί και να θεωρηθεί ως συμπεριφορά ευγένειας. Κατά το είδος αυτό του σεξισμού, θεωρείται ότι το ένα φύλο είναι υποδεέστερο και πιο αδύναμο του άλλου ενώ παράλληλα υποτιμά το γυναικείο φύλο και υπονομεύει την εμπιστοσύνη των ικανοτήτων που οι ίδιες οι γυναίκες έχουν τόσο για τον εαυτό τους όσο και για το ίδιο τους το φύλο. Ο καλοήθης σεξισμός καθιστά τις γυναίκες να είναι αδύναμες, παθητικές και εξαρτημένες.

Από την άλλη φαίνεται να ενισχύει το αντρικό φύλο μέσω των παραδοσιακών ρόλων. Εφόσον, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι γυναίκες καθίστανται υποχείρια που παράλληλα χρήζουν ευνοϊκής μεταχείρισης όταν τηρούν τους πατριαρχικούς κανόνες και ανταμείβονται για την υποταγή και την συμμόρφωση τους, οι άντρες εγκλωβίζονται στον ρόλο του προστάτη, του αρσενικού που είναι κυρίαρχο σε όλα.

Πώς εκφράζεται ο καλοήθης σεξισμός; Ο καλοήθης σεξισμός μπορεί φαινομενικά να μοιάζει με ένα κομπλιμέντο, βρίσκεται και κρύβεται μέσα σε εκφράσεις όπου γυναίκες συγκρίνονται μεταξύ τους ή τείνουν να υποτιμούν και ολόκληρο το γυναικείο φύλο. Παραδείγματα του καλοήθη σεξισμού που ακούμε καθημερινά σύμφωνα με την διαδικτυακή ιστοσελίδα «Sexism in Greece / @sexismproject» είναι μεταξύ άλλων τα εξής: α) «Μη σηκώνεις βάρος γυναίκα

πράγμα. Άσε με να σε βοηθήσω, β) «Εσύ δεν είσαι σαν τις άλλες» / «Εγώ δεν είμαι σαν τις άλλες, γ) «Μπρος τα κάλλη, τι είναι ο πόνος», δ) «Θα σε κάνω βασίλισσα», ε) «Ποιος σε στεναχώρησε να τον πλακώσω;».

1.8.2 Σύνοψη υποενότητας

Όπως ήδη εξετάστηκε, το βιολογικό φύλο είναι αυτό που είναι βιολογικά καθορισμένο και συνδέεται άμεσα με το κοινωνικό. Το κοινωνικό φύλο από την άλλη είναι μία κοινωνική κατασκευή και αναφέρεται σε αυτό που ορίζεται από τα κοινωνικά πρότυπα ως «αρρενωπότητα» και «θηλυκότητα». Επίσης, έχουμε το γραμματικό γένος (grammatical gender), μία κατηγορία η οποία δεν είναι διαθέσιμη σε όλες τις γλώσσες. Στην περίπτωση της ελληνικής, συναντάμε το γραμματικό γένος καθώς γίνεται η διάκριση σε αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο. Από την άλλη, στη δεύτερη γλώσσα με την οποία ασχολούμαστε στην παρούσα εργασία, δηλαδή την αγγλική, δεν εντοπίζεται συχνά η ύπαρξη του γραμματικού γένους, καθώς όπως ήδη εξετάστηκε το γένος των περισσότερων έμψυχων όντων χαρακτηρίζεται ως φυσικό (natural). Επίσης εξετάστηκε και αναλύθηκε η ύπαρξη των έμφυλων στερεοτύπων, τα οποία διακρίνονται μέσω της γλώσσας. Στα στερεότυπα αυτά συγκαταλέγεται και ο τρόπος με τον οποίο επικοινωνούν τα δύο φύλα, η «γυναικεία γλώσσα» και τα χαρακτηριστικά της, καθώς και το κύριο θέμα της εργασίας, ο σεξισμός και συγκεκριμένα ο γλωσσικός σεξισμός. Όπως εξετάστηκε, ο γλωσσικός σεξισμός -και οι πτυχές που αυτός φέρει- είναι η χρήση της γλώσσας με τρόπο τέτοιο ώστε να υποτιμάται ένα από τα δύο φύλα και συνηθέστερα το γυναικείο.

1.9. Εισαγωγή: Ο Γλωσσικός Σεξισμός στην ελληνική γλώσσα

Ο γλωσσικός σεξισμός στην ελληνική γλώσσα μπορεί να εκφραστεί με διαφορετικούς τρόπους. Παρακάτω θα εξεταστεί συγκεκριμένα, η γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους, τα επαγγελματικά ονόματα και η διάκρισή τους σε επαγγέλματα υψηλού και χαμηλού κύρους ανάλογα με την αρσενική ή θηλυκή εκδοχή τους. Γίνεται επίσης αναφορά στα επώνυμα ενώ ακολουθούν τα υποκοριστικά αλλά και μεγεθυντικά ονόματα που χρησιμοποιούνται αντίστοιχα για τα δύο φύλα για να μπορέσει να αναδειχτεί καλύτερα ο διαφορετικός τρόπος που η γλώσσα εκφράζει τα φύλα. Τέλος παρουσιάζονται παροιμίες και στερεοτυπικές εκφράσεις αλλά γίνεται και ανάλυση των τίτλων προσφώνησης που χρησιμοποιούνται στην ελληνική.

1.9.1. Γενικευτική Χρήση Αρσενικού Γένους

Το πιο σύνηθες χαρακτηριστικό γλωσσικού σεξισμού που συναντάται στην ελληνική είναι η γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους. Όπως μάλιστα αναφέρεται και από τον ίδιο τον Τριανταφυλλίδη: «Το αρσενικό γένος είναι γενικά το δυνατότερο προσωπικό γένος» (1978: 216). Κατ' αυτόν τον ισχυρισμό, μπορούμε να περιγράψουμε μία ομάδα ατόμων, η οποία πιθανών αποτελείται και από άντρες και από γυναίκες, αναφερόμενοι σε αυτούς κάνοντας αποκλειστική χρήση του αρσενικού γένους. Αντίθετα, η χρήση του γυναικείου γένους περιορίζεται μόνο στην περιγραφή μίας ομάδας ατόμων που αποτελείται μόνο από γυναίκες.

Συνήθως τέτοιες γενικεύσεις συναντώνται περισσότερο σε επαγγελματικό επίπεδο. Για παράδειγμα, όταν θέλουμε να αναφερθούμε στους συναδέλφους μας, το κάνουμε χρησιμοποιώντας το αρσενικό γένος, ακόμα κι αν η ομάδα αυτή αποτελείται και από άντρες και από γυναίκες. Το ίδιο συμβαίνει και στον εκπαιδευτικό χώρο. Παράδειγμα σε αυτό μπορεί να αποτελέσει η πρόταση: «Όλοι οι μαθητές είναι εδώ», όπου τόσο πίσω από την λέξη «μαθητές» όσο και από την λέξη «όλοι», υπάρχουν και άντρες και γυναίκες.

Ωστόσο, δεν θα ήταν ορθό να λέγαμε «όλες οι μαθήτριες είναι εδώ» για μία μεικτή ομάδα ανθρώπων διότι πέρα από τις αντιδράσεις που θα δεχόμασταν από το αντίθετο φύλο, λέγοντας την πρόταση αυτή θα φανταζόμασταν κατευθείαν μία ομάδα η οποία αποτελείται μόνο από γυναίκες. Είναι πλέον κατανοητό ότι το θηλυκό γένος χρησιμοποιείται αποκλειστικά και μόνο για να περιγράψει ομάδες ατόμων οι οποίες αποτελούνται μόνο από γυναίκες. Ενώ σύμφωνα με την Τσοκαλίδου (2001) στις περισσότερες παγιωμένες εκφράσεις το αρσενικό γένος προηγείται του θηλυκού π.χ. «Κυρίες και Κύριοι» «δείχνοντας έτσι την αβρότητα που εκφράζει το γένος ως προς το αδύναμο φύλο.»

1.9.2. Θηλυκά Επαγγελματικά Ονόματα

Μία άλλη διάσταση που παίρνει ο σεξισμός στην ελληνική γλώσσα αφορά τον τομέα των επαγγελμάτων. Είναι ένα θέμα που φαίνεται να έχει απασχολήσει την κοινωνία αρκετά τόσο σε παγκόσμιο όσο και τοπικό επίπεδο. Στην Ελλάδα προέκυψε την δεκαετία του 1950, όταν δημιουργήθηκε ρήξη μεταξύ της δημοτικής και της καθαρεύουσας. Σύμφωνα με την Παυλίδου (2006) ήταν άμεση και επιτακτική ανάγκη να βρεθούν λύσεις επί του θέματος. Οι προτάσεις που επικράτησαν ήταν η χρήση διγενών επαγγελματικών ονομάτων της καθαρεύουσας όπως πχ. φιλόλογος με το άρθρο να προσανατολίζει το φύλο ή με την χρήση αρσενικών επαγγελματικών ονομάτων, όπου πάλι το άρθρο έχει ρυθμιστική χρήση όπως είναι για παράδειγμα ο/η βουλευτής.

Στην συνέχεια κι άλλες προτάσεις έγιναν για τον φυλετικό διαχωρισμό των επαγγελμάτων. Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο του Τριανταφυλλίδη (1963:332-333) ο οποίος πρότεινε έναν ακόμη τρόπο σχηματισμού. Για τον σχηματισμό των θηλυκών εκδοχών των επαγγελμάτων χρησιμοποιούνται τα επιθήματα –ίνα πχ δικαστίνα και –ίσσα πχ γιάτρισσα στην αρσενική μορφή του ουσιαστικού. Ωστόσο, η εκδοχή αυτή δεν κρίθηκε επιτυχής για την υιοθέτηση τους.

Κατά το πέρασμα του χρόνου και καθώς οι γυναίκες κατακτούσαν επαγγελματικά όλους τους χώρους που μέχρι πρότινος θεωρούνταν ανδροκρατούμενοι, δημιουργήθηκε η ανάγκη σχηματισμού των θηλυκών επαγγελματικών ονομάτων. Η χρήση του επιθήματος, όπως αναφέρθηκε, δεν έγινε ιδιαίτερα αγαπητή από τον ελληνικό λαό, οπότε η χρήση του άρθρου με ρυθμιστικό χαρακτήρα αποτέλεσε μονόδρομο. Σύμφωνα με τον Μπασλή (1996: 448), η χρήση επιθήματος για τον διαχωρισμό των θηλυκών επαγγελματικών ονομάτων σε επαγγέλματα υψηλού κύρους όπως είναι για παράδειγμα ο γιατρός, θα μείωνε το κοινωνικό κύρος του. Έτσι για αυτή την κατηγορία επαγγελμάτων, επιλέγεται ο αρσενικός τύπος του ουσιαστικού με διασαφήνιση του φύλου μέσω του άρθρου του. Για παράδειγμα λέμε ο/η γιατρός, ο/η δικηγόρος. Αυτό συμβαίνει γιατί η χρήση του γυναικείου επιθήματος σε αυτές τις κατηγορίες επαγγελμάτων θα προκαλούσε σύγχυση. Επεξηγηματικότερα επί αυτού, κάποιος θα προτιμούσε ένα δικηγόρο από μία δικηγορίνα, έναν γιατρό από μία γιατρέσσα.

Ωστόσο αυτό δεν φαίνεται να συμβαίνει με λιγότερο καταξιωμένα επαγγέλματα, καθώς εκεί η προσθήκη θηλυκού επιθήματος κρίνεται και αποδεκτή αλλά και απαραίτητη. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται επαγγέλματα, όπως αυτό του χορευτή (άρα χορεύτρια) και του μανάβη (άρα μανάβισσα), των οποίων οι θηλυκές εκδοχές στέκουν και χρησιμοποιούνται ορθώς στην ελληνική γλώσσα. Όμως ο γλωσσικός σεξισμός των επαγγελμάτων εκτείνεται και σε άλλη διάσταση καθώς υπάρχουν κάποια επαγγέλματα τα οποία θεωρούνται αποκλειστικά γυναικεία, διότι θεωρούνται υποτιμητικά για έναν άντρα. Όπως για παράδειγμα ένας άνδρας που κατέχει την θέση του αεροσυνοδού, καθώς οι περισσότερες είναι γυναίκες σε ένα πλήρωμα (Αρχάκης & Κονδύλη 2004: 153).

Το μεγάλο ενδιαφέρον της γυναικείας κοινότητας επί του θέματος αντικατοπτρίζεται στο άρθρο της Δέσποινας Ζευκίλη στο «Αθηνόγραμμα», στο οποίο χαρακτηριστικά διερωτάται «Μπορούμε να είμαστε και βουλευτρίες εκτός από χορεύτριες; Μπορούμε να είμαστε και πρυτάνισσες εκτός από μανάβισσες;» (<https://sarantakos.wordpress.com/>) Στο άρθρο αυτό γίνεται εκτενής ανάλυση του φαινομένου του γλωσσικού σεξισμού και ξεκάθαρη αναφορά στην τροποποίηση επαγγελματίων κύρους ούτως ώστε αυτά να προσαρμόζονται στην γυναικεία πραγματικότητα. Το άρθρο υποστηρίζει ότι η εξάλειψη του γλωσσικού σεξισμού είναι μία διαδικασία εκ των έσω. Πρώτα πρέπει να τροποποιηθεί η δομή της γλώσσας και να γίνει πιο φιλικά προσκείμενη στο γυναικείο φύλο και μετά θα μπορούμε να μιλήσουμε για εξάλειψη του φαινομένου. Επίσης και οι χρήστες της γλώσσας θα πρέπει να είναι πιο προσεκτικοί στον λόγο τους ώστε να μην διαιωνίζεται το κοινωνικό πρόβλημα του σεξισμού. Αν διαφοροποιηθούν οι αντιλήψεις και οι απόψεις που υπάρχουν προς το γυναικείο φύλο τότε και η γλώσσα θα διαφοροποιηθεί καθώς θα εξαλειφθούν οι προκαταλήψεις.

1.9.3. Επώνυμα

Ο γλωσσικός σεξισμός στην ελληνική συναντάται και στα επώνυμα, τα οποία, όπως και όλα τα κύρια ονόματα είναι μορφοποιημένα ως προς το αρσενικό γένος. Ο σχηματισμός των επωνύμων δεν λαμβάνει υπ' όψιν του το θηλυκό γένος, αφού και για τα δύο φύλλα χρησιμοποιείται ένα όνομα το οποίο έχει σχηματιστεί για να προσαρμόζεται στο αρσενικό γένος. Τα αρσενικά κύρια ονόματα βρίσκονται σε ονομαστική π.χ. Δημητριάδης, ενώ τα θηλυκά κύρια ονόματα βρίσκονται σε γενική π.χ. Δημητριάδη (η κόρη του Δημητριάδη) (Παυλίδου 2006: 39). Η γενική αυτή είναι γενική κτητική, δηλαδή η ταυτότητα της εκάστοτε γυναίκας καθορίζεται από αυτήν του πατέρα της. Όμως ο γλωσσικός σεξισμός στα επώνυμα δεν σταματάει εδώ, καθώς μέχρι και πριν μερικά χρόνια η γυναίκα ήταν υποχρεωμένη μετά τον γάμο να πάρει το επίθετο του άντρα της, το οποίο θα βρισκόταν και αυτό σε γενική –πάντοτε κτητική- (Αρχάκης & Κονδύλη 2004: 153) .

1.9.4. Υποκοριστικά και Μεγεθυντικά της ελληνικής γλώσσας

Αναφορικά με την παραγωγή των λέξεων που προέρχονται από τα συγκεκριμένα ουσιαστικά, προκύπτουν τα επίθετα *αντρικός* και *γυναικείος*, μη έχοντας ωστόσο το ίδιο πρόσημο κατά τη χρήση τους καθώς συχνά το πρώτο επίθετο είναι φορτισμένο θετικά ενώ το δεύτερο αρνητικά. Για παράδειγμα λέμε «Αυτές είναι αντρικές κουβέντες», έχοντας στο μυαλό μας κουβέντες σχετικά με την πολιτική ή την οικονομία, θέματα στα οποία η γνώμη των γυναικών απλά δεν «ακούγεται», αλλά λέμε «γυναικείες κουβέντες» έχοντας στο μυαλό μας μία θεματολογία που πιθανώς αφορά, κουτσομπολιά, συνταγές και ζώδια (Παυλίδου 2006: 45). Παρακάτω θα εξεταστούν κάποια παραδείγματα όπου χρησιμοποιείται το συνθετικό *γυναίκα*, φορτισμένο με αρνητική χροιά (Παυλίδου 2006: 45):

- Γυναικοδουλειά
- Γυναικομάνι
- Γυναικοκαβγάς
- Γυναίκα του δρόμου

Εν αντιθέσει αυτού, όταν το συνθετικό μίας λέξης είναι ο άνδρας, τότε φαίνεται ότι η λέξη αυτή είναι φορτισμένη με θετική χροιά (Παυλίδου 2006: 45):

- Αντρείος
- Αντρίκιος
- Αντροπαρέα
- Ανδραγάθημα

Επιπλέον, υπάρχει και μία κατηγορία λέξεων, όπου ανεξαρτήτως συνθετικού – είτε δηλαδή η λέξη *γυναίκα*, είτε *άνδρας*- είναι μόνο θηλυκού γένους και χρησιμοποιούνται με αρνητική χροιά και έχοντας υποτιμητικό χαρακτήρα. Για παράδειγμα:

- Γλωσσού
- Αντροχωρίστρα
- Σιγανοπαπαδιά

Στην διάσταση της παραγωγής εντάσσονται και τα υποκοριστικά και μεγεθυντικά των επιθέτων. Έχουμε για παράδειγμα το υποκοριστικό *αντράκι-γυναικάκι*. Και εδώ οι όροι είναι διαφορετικά σημασιολογικά φορτισμένοι. Ως *αντράκι* χαρακτηρίζεται ένα μικρό αγόρι το οποίο έχει μεγαλώσει και γίνεται σιγά-σιγά άντρας (θετική φόρτιση), ενώ η λέξη *γυναικάκι* (αρνητική φόρτιση) χρησιμοποιείται για να χαρακτηρίσει μία γυναίκα η οποία είναι ανάξια λόγου και προσοχής. Επίσης στην διάσταση αυτή εντάσσονται και τα μεγεθυντικά των επιθέτων *άντρακλας* και *γυναικάρα*, όπου το πρώτο χρησιμοποιείται για να δείξει έναν άντρα με δύναμη και μυϊκή υπεροχή, ενώ το *γυναικάρα* χρησιμοποιείται για να επικεντρωθεί στα εξωτερικά χαρακτηριστικά μίας γυναίκας και να δείξει το πόσο ελκυστική είναι (Παυλίδου 2006: 45) .

1.9.5.Παροιμίες και Στερεοτυπικές Φράσεις

Το παρόν υποκεφάλαιο επικεντρώνεται σε παροιμίες και εκφράσεις που επικρατούν στην ελληνική γλώσσα. Πολλές φορές χαρακτηρίζονται άκακα και αθώα αστεία ,όμως η αλήθεια διαφέρει. Μέσω των παροιμιών και των στερεοτυπικών εκφράσεων, φανερώνονται απόψεις και αξίες χρόνων που αφορούν τα φύλα και επηρεάζουν τον πολιτισμό.

Στην κατηγορία των δημοφιλών παροιμιών μεταξύ άλλων ανήκουν οι ακόλουθες (πηγή: <https://www.womanlandia.com/>):

«Πυρ, γυνή και θάλασσα». Τι κακό μπορεί να έχει μία παροιμία η οποία χρονολογείται πολύ πίσω; Πολύ απλά την φαινομενική παρουσίαση της γυναίκας ως ενός από τα τρία μεγαλύτερα κακά της ανθρωπότητας.

«Γυναίκα και αυτοκίνητο δεν δανείζονται». Εδώ διακρίνεται η κατηγοριοποίηση της γυναίκας ως αντικείμενο γενικευμένης χρήσης.

«Αν ήταν καλή η γυναίκα, θα είχε και ο θεός μία»

« Ο καπνός και η γλωσσού διώχνουν τον άνθρωπο από το σπίτι του».

Επίσης υπάρχουν και οι στερεοτυπικές φράσεις που αναπαράγουν σεξισμό όπως οι ακόλουθες:

«Κάνει σαν Γεροντοκόρη»

«Εσύ θα την πληρώσεις την νύφη»

«Η καλή νοικοκυρά είναι δούλα και κυρά»

«Κοίτα πως παρκάρει, να δεις που θα είναι γυναίκα»

Στις παραπάνω στερεοτυπικές εκφράσεις διαπιστώνονται τα εξής: α) ότι μία γυναίκα που δεν έχει παντρευτεί χαρακτηρίζεται ως παράξενη β) ότι η γυναίκα πρέπει να έχει τον έλεγχο του νοικοκυριού καθώς αυτό είναι το δυνατό της σημείο, μίας και σε άλλα σενάρια όπως για παράδειγμα στον δρόμο είναι ανίκανη.

Επίσης στην κατηγορία των εκφράσεων μπορούν να συγκαταλεχθούν και κάποιες συμβουλές που συχνά ακούμε στην καθημερινότητα μας και διακρίνονται από γλωσσικό σεξισμό, αφού ένα από τα δύο φύλα –συνήθως το γυναικείο- υποτιμάται. Τέτοιες συμβουλές είναι:

«Μη το φοράς αυτό θα σε σχολιάζει ο κόσμος»

«Πρόσεχε πώς κάθεσαι, γυναίκα είσαι»

«Μην είσαι σαν τις άλλες»

«Μην αντιμιλάς, είσαι κοπέλα»

Συμβουλές ή «οδηγίες προς ναυτιλλομένους» θα έλεγε κανείς για το πώς να είσαι σωστή και «ιδανική», παρομοιάζοντας πάλι την γυναίκα ως ένα είδος αντικειμένου που πρέπει να δρα σύμφωνα με τις κοινωνικές νόρμες.

Ωστόσο, όπως έχει ήδη αναφερθεί και παραπάνω, το φαινόμενο του σεξισμού αφορά την υποτίμηση ενός από τα δύο φύλα, συνηθέστερα του θηλυκού, αλλά σε πολλές περιπτώσεις και του αρσενικού. Υπάρχουν στερεοτυπικές εκφράσεις που απορρέουν σεξισμό και στιγματίζουν και το αντρικό φύλο ήδη μάλιστα από την αρχή της ζωής. Οι κοινωνίες μας εκφράζουν επικίνδυνες και περιοριστικές απόψεις όσον αφορά την αρρενωπότητα, οι οποίες καθορίζουν έναν άντρα και πώς αυτός

επιτρέπεται να είναι για να θεωρείται αποδεκτός. Μερικά παραδείγματα είναι τα ακόλουθα:

«Τα αγόρια δεν παίζουν με κούκλες»

«Τα αγόρια δεν κλαίνε»

«Παίζεις μπάλα σαν κορίτσι»

«Δεν σε ενοχλεί που η γυναίκα σου βγάζει περισσότερα χρήματα από εσένα;»

1.9.6. Τίτλοι Προσφώνησης

Στην ελληνική γλώσσα, όταν πρόκειται για τους τίτλους προσφώνησης, ερχόμαστε αντιμέτωποι με ακόμα ένα είδος σεξισμού. Για το γυναικείο φύλο έχουμε δύο τίτλους προσφώνησης, το *Κυρία* και το *Δεσποινίς* τα οποία διακρίνονται βάσει της ηλικιακής αλλά και οικογενειακής κατάστασης της γυναίκας. Για παράδειγμα, αν μία γυναίκα δεν έχει παντρευτεί και ανεξάρτητα με την ηλικία της θα παραμένει *Δεσποινίς* για πάντα. Κάτι αντίστοιχο ωστόσο δεν συναντάται για το αντρικό φύλο, καθώς από την στιγμή της ενηλικίωσης και έπειτα ο αντίστοιχος τίτλος προσφώνησης είναι αυτός του *Κύριου* (Τσοκαλίδου 1996: 33).

1.10. Ο Γλωσσικός Σεξισμός στην αγγλική γλώσσα

Όπως ήδη έχει αναφερθεί η αγγλική διαφέρει από την ελληνική. Αρχικά, υπάρχει το γενικευτικό *He* καθώς και το γενικευτικό *man*, με τα οποία γίνεται αναφορά και στα δύο φύλα. Έπειτα για να μπορέσει να επιτευχθεί και η σύγκριση με την ελληνική, εξετάζονται τα θηλυκά επαγγελματικά ονόματα, τα επώνυμα, ενώ στο τελευταίο υποκεφάλαιο εξετάζονται οι τίτλοι προσφώνησης που χρησιμοποιούνται στην αγγλική.

1.10.1. Γενικευτικό *He*

Η αγγλική γλώσσα διακρίνεται από προσωπικές αντωνυμίες οι οποίες προσδιορίζονται ως προς το βιολογικό φύλο με τον ακόλουθο τρόπο: *he* για το αρσενικό, *she* για το θηλυκό και *it* για το ουδέτερο. Δεν υπάρχει μία κοινή αόριστη αντωνυμία που να μπορεί να χαρακτηρίσει και τα δύο φύλα. Για την αποφυγή συγχύσεων και απόδοση λύσεων αποφασίστηκε να χρησιμοποιείται η αρσενική αντωνυμία *he/him/his* με γενικευτική αναφορά (generic masculine) η οποία χαρακτηρίζεται και ως αμαρκάριστη (unmarked) και προσδιορίζεται ως ουδέτερη ως προς το γένος (gender neutral) (Lakoff, 1975).

Για να γίνει πιο κατανοητή η παραπάνω άποψη ας εξετάσουμε το ακόλουθο παράδειγμα: “Everyone take his seat”. Όπως και στην περίπτωση της ελληνικής, έτσι

κι εδώ παρατηρούμε μία γενικευτική χρήση του αρσενικού. Η επιλογή της αρσενικής αντωνυμίας *he* έγινε επίσης και επειδή η αντωνυμία πρέπει να συμφωνεί με το όνομα τόσο ως προς το γένος όσο και ως προς τον αριθμό. Αυτό συμβαίνει γιατί τα περισσότερα ονόματα της αγγλικής γλώσσας είναι αρσενικού γένους, με ελάχιστες εξαιρέσεις ονομάτων θηλυκού.

Τι συμβαίνει όμως στις περιπτώσεις όπου το αντικείμενο αναφοράς είναι γυναίκες; Για παράδειγμα, μία ομάδα από καθαρίστριες -ένα επάγγελμα που όπως εξετάστηκε και παραπάνω, είναι καθαρά γυναικείο-, τότε θα βλέπαμε την γενικευτική αντωνυμία *she* και όχι *he*. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι αν η αντωνυμία *he* ήταν όντως γενικευτικού χαρακτήρα θα εντοπιζόταν ανεξαρτήτως γλωσσικού και νοηματικού περιβάλλοντος και δεν θα έχριζε ανάγκη αντικατάστασης (Miller & Swift 1980: 37-38).

1.10.2. Γενικευτικό *man*

Στην αγγλική γλώσσα, όταν θέλουμε να κάνουμε αναφορά είτε στον άνθρωπο, σαν μεμονωμένο ον, είτε συνολικά στην ανθρωπότητα, κάνουμε χρήση των λέξεων *man* και *mankind* αντίστοιχα για την περιγραφή τους. Όπως γίνεται αντιληπτό η χρήση των προαναφερθέντων λέξεων πραγματοποιείται για να δηλωθούν και τα δύο φύλα. Γίνεται λοιπόν μία γενικευτική χρήση των όρων.

Ωστόσο, η λέξη *man* χρησιμοποιείται επίσης και για να δηλώσει την λέξη *άντρας*. Κατά την γενικευτική του χρήση όταν ακούμε την λέξη *man* το μυαλό μας πάει κατευθείαν σε μία ομάδα που απαρτίζεται από άντρες, χωρίς καμία ένδειξη γυναικείου χαρακτηριστικού σε αυτή. Επομένως αντιλαμβανόμαστε και εδώ ότι η λέξη *man* αποτελεί τον κανόνα και θεωρείται ως ο ανυπέρβλητα αμαρκάριστος τύπος, ενώ εν αντιθέσει αυτού, η γυναίκα είναι ο μαρκαρισμένος τύπος (*wo-man*), ο οποίος εμπερικλείεται μέσα στον αρσενικό (Jule 2008: 13, Litosseliti 2006: 14). Συνεπώς και από την στιγμή που δεν υπάρχει γυναικείος τύπος, οι γυναίκες δεν «εντοπίζονται» στην γραμματική.

Σύμφωνα με τη Doyle (1995: 62) η χρήση του όρου αυτού, καθώς και του όρου *mankind*, είναι *ψευδογενετική* αφού είναι εκ φύσεως μία λέξη αρσενικού χαρακτήρα, ενώ όπως η ίδια σημειώνει η χρήση της είναι *μη αποτελεσματική, προσβλητική και αχρείαστη*. Αποφεύγοντας τη χρήση των παραπάνω όρων, προσφέρεται η δυνατότητα επανάκτησης και επανοικειοποίησης της αρχικής σημασίας της λέξης *man*, δηλωτικής του αρσενικού φύλου.

1.10.3. Επαγγελματικά Ονόματα

Άλλη μία διάσταση στην οποία αντιμετωπίζουμε γλωσσικό σεξισμό είναι αυτή των επαγγεμάτων. Όπως στην ελληνική έτσι και εδώ τα περισσότερα επαγγέλματα είναι προσαρμοσμένα πάνω στο αρσενικό γένος. Χαρακτηριστικό για

τον σχηματισμό των επαγγελματικών ονομάτων της αγγλικής, αποτελεί το δεύτερο συνθετικό των περισσότερων επαγγέλμάτων στο οποίο περιλαμβάνεται η λέξη *man* π.χ. *salesman*. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι τα περισσότερα επαγγέλματα ήταν ανδροκρατούμενα – όπως και στην ελληνική- (Miller & Swift 1980: 28). Με την πάροδο των χρόνων και καθώς οι γυναίκες καταπιάνονταν με όλο και περισσότερα επαγγέλματα, επήλθε η ανάγκη για δημιουργία αντίστοιχου θηλυκού όρου, όπως για παράδειγμα *chairman/chairwoman*. Ωστόσο οι ορισμοί αυτοί χάνουν σε κύρος και δεν αποτελούν σωστή χρήση της γλώσσας (Doyle 1995: 63).

Στην πλειοψηφία τους τα επαγγέλματα είναι αρσενικού γένους και η δημιουργία του θηλυκού όρου προκύπτει από την προσθήκη θηλυκής αντίστοιχης κατάληξης στον αρσενικό τύπο. Το επίθημα *-ess* είναι χαρακτηριστικό. Παράδειγμα αποτελεί το επάγγελμα του σερβιτόρου *waiter* και η σερβιτόρα *waitress*, του συγγραφέα *author* και της συγγραφέως *authoress*. Σύμφωνα με την Doyle (1995: 63) τόσο η κατάληξη *-ess* αλλά όσο και η κατάληξη *-ette*, όταν προστίθενται για να αποδώσουν τον θηλυκό τύπο των επαγγελματικών ονομάτων, δείχνει έλλειψη κύρους ως προς το πρόσωπο το οποίο προσδιορίζει.

Μία ακόμη διάσταση που παίρνει ο γλωσσικός σεξισμός στην αγγλική γλώσσα, περιλαμβάνει τα επαγγέλματα κύρους. Εδώ συναντάται ακόμη μία ομοιότητα με την ελληνική, καθώς τα επαγγελματικά ονόματα υψηλού κύρους όπως είναι αυτά του γιατρού και του δικηγόρου για παράδειγμα, δεν μπορούν να προσαρμοστούν στον θηλυκό τύπο διότι μειώνεται το κύρος του ατόμου που εκτελεί τα αναφερόμενα επαγγέλματα. Για να δείξουμε ότι ο γιατρός είναι γυναίκα θα χρησιμοποιήσουμε και την λέξη γυναίκα μαζί, για παράδειγμα “*woman doctor*” (Doyle, 1995) .

Κλείνοντας θα ήθελα να αναφερθώ και στα επαγγέλματα τα οποία είναι μόνο ενός φύλου αναδεικνύοντας όχι μόνο τον γλωσσικό σεξισμό αλλά και σεξιστικά στερεότυπα. Για παράδειγμα το επάγγελμα της νοσοκόμας (*nurse*) είναι μόνο θηλυκό. Για να δείξουμε λοιπόν ότι ο νοσοκόμος είναι άντρας κάνουμε χρήση της λέξης *male*-αρσενικός για να γίνει ο διαχωρισμός, δηλαδή *male nurse* (Miller & Swift 1980).

1.10.4. Επώνυμο

Άλλη μία διάσταση γλωσσικού σεξισμού που παρατηρείται και στην αγγλική γλώσσα, είναι αυτή του σεξισμού ως προς τα επώνυμα. Όπως στην Ελλάδα, έτσι και στην Αγγλία οι γυναίκες συνήθιζαν να παίρνουν το επίθετο του συζύγου τους μετά τον γάμο.

Σύμφωνα με τις Miller & Swift (1988 η γυναίκα η οποία υποβάλει τον εαυτό της στη διαδικασία να πάρει το επώνυμο του άντρα της μετά τον γάμο χάνει την ταυτότητά της και ορίζεται πλέον από την ταυτότητα του άντρα της. Ωστόσο ακόμα και αυτές οι οποίες επιλέγουν να διατηρήσουν και το δικό τους επίθετο αλλά και αυτό

του συζύγου τους καταλήγουν να γίνονται αντικείμενα σχολιασμού της τοπικής κοινότητας. Συμπερασματικά, ό,τι και να επιλέξει να κάνει η γυναίκα είναι εγκλωβισμένη από σεξιστικά στερεότυπα –γλωσσικά και μη.

1.10.5. Τίτλοι Προσφώνησης

Κλείνοντας, η τελευταία διάσταση η οποία θα εξεταστεί σε αυτό το κεφάλαιο είναι οι εξαιρετικά άνισοι τίτλοι προσφώνησης της αγγλικής γλώσσας προς τα δύο φύλα, διευρύνοντας με αυτό τον τρόπο ακόμα περισσότερο το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού. Όπως και στην ελληνική, η γυναίκα και ο άντρας δεν αντιμετωπίζονται το ίδιο. Ο άντρας από την ενηλικίωση του και μετά προσφωνείται ως *Mr.*, ανεξαρτήτως της οικογενειακής κατάστασης στην οποία βρίσκεται, δηλαδή νυμφευμένος ή μη. Αντιθέτως, η γυναίκα όσο είναι ακόμα ανύπαντρη προσφωνείται *Miss*, ενώ μόλις αποκατασταθεί ο τίτλος προσφώνησής της αλλάζει σε *Mrs.* (Lakoff, 1975).

Τα τελευταία χρόνια, στις γυναικείες προσφωνήσεις έχει προστεθεί ακόμη μία κατηγορία, αυτή της *Ms.*, η οποία τείνει να χρησιμοποιείται από τις γυναίκες, όταν αυτές δεν θέλουν η οικογενειακή τους κατάσταση να συνδυαστεί με τον τίτλο προσφώνησης τους. Επίσης, αυτός ο τίτλος προσφώνησης, φέρει μεγάλη αναγνωρισιμότητα και χρήση από γυναίκες οι οποίες είτε είναι διαζευγμένες, είτε είναι λεσβίες, και νιώθουν μεγαλύτερη άνεση με την χρήση αυτού του τίτλου (Mills & Mullany, 2011).

1.10.6 Σύνοψη

Συνοψίζοντας, στις παραπάνω υποενότητες εξετάστηκε ο γλωσσικός σεξισμός, όπως αυτός εντοπίζεται, στις δύο κύριες γλώσσες εργασίας της παρούσας διπλωματικής. Οι δύο γλώσσες φέρουν πολλές ομοιότητες ως προς τον εντοπισμό του φαινομένου αυτού.

Ειδικότερα, ο γλωσσικός σεξισμός όπου παρατηρείται η γενικευτική χρήση του αρσενικού γένους, όπως στα επαγγελματικά ονόματα, στα οποία φαίνεται ότι ο αρσενικός τύπος αποτελεί την νόρμα, ενώ η προσαρμογή του θηλυκού επιτυγχάνεται με την χρήση άρθρων με ρυθμιστικό χαρακτήρα. Εξετάστηκαν επίσης και τα επαγγέλματα υψηλού και χαμηλού κύρους, όπου διαπιστώθηκε ότι τα επαγγέλματα τα οποία ανήκουν στην πρώτη κατηγορία, όπως τα επαγγέλματα του γιατρού και του δικηγόρου δεν συναντώνται να έχουν θηλυκές καταλήξεις, καθώς αυτές θα μειώσουν το κύρος και την αίγλη των επαγγελματιών αυτών. Όσον αφορά την αγγλική γλώσσα, μελετήθηκε η γενικευτική χρήση των όρων *he* και *man*, η οποία περιλαμβάνει αναφορά ατόμων που ανήκουν και στα δύο φύλα. Κατά την εξέταση του σχηματισμού των επαγγελματικών ονομάτων της αγγλικής, παρατηρήθηκε το γεγονός ότι επιλέγεται το *man*. Πιο συγκεκριμένα, στα επαγγέλματα υψηλού κύρους, ο τύπος

μένει προσαρμοσμένος σύμφωνα με τον αρσενικό, ενώ σε αυτά χαμηλού κύρους γίνεται προσθήκη θηλυκής κατάληξης. Στη συνέχεια αναλύθηκαν τα επίθετα, όπου επίσης γίνεται αντιληπτό ότι τόσο στην αγγλική όσο και στην ελληνική γλώσσα, το αρσενικό αποτελεί τη νόρμα, με το γυναικείο επίθετο να προκύπτει από τον αρσενικό τύπο, προσαρμοσμένο για το θηλυκό, μέσω της γενικής κτητικής. Επιπλέον, εξετάστηκε η παραγωγή των λέξεων που προκύπτει ανά τα φύλα, όπως είναι τα υποκοριστικά και τα μεγεθυντικά των ονομάτων. Αντικείμενο μελέτης αποτέλεσαν επίσης και οι στερεοτυπικές εκφράσεις και παροιμίες που ενυπάρχουν στην ελληνική, καθώς αναπαράγουν και διαιώνίζουν λανθασμένα πρότυπα και καταστάσεις. Επιπρόσθετα, αναλύθηκαν οι τίτλοι προσφώνησης, που χρησιμοποιούνται, όπου και στις δυο γλώσσες, οι άντρες φαίνεται να έχουν έναν τίτλο προσφώνησης ανεξαρτήτως της οικογενειακής τους κατάστασης, ενώ οι γυναίκες προσφωνούνται καταλλήλως ανάλογα με αυτήν.

Παρόλο που στην αγγλική γλώσσα χρησιμοποιούνται ευρέως οι λέξεις *man* και *mankind* με τη σημασία του *ανθρώπου* και της *ανθρωπότητας* αντίστοιχα, στα ελληνικά δεν παρατηρείται κάποια τέτοια γλωσσική γενίκευση. Επιπλέον, όσον αφορά τη χρήση των θηλυκών καταλήξεων στα επαγγελματικά ονόματα, παρόλο που και στις δυο γλώσσες ο σχηματισμός του θηλυκού αποτελεί υποβιβασμό του κύρους του ίδιου του επαγγέλματος, στην αγγλική παρουσιάζονται αμιγώς γυναικεία επαγγέλματα. Αυτά βέβαια δύνανται να λάβουν αρσενικό τύπο μέσω της περιφράσης, όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκαν παραπάνω το *nurse* και το *male nurse*.

Αφού λοιπόν εξετάσαμε και εντοπίσαμε όλα τα φάσματα του γλωσσικού σεξισμού, όπως αυτά εντοπίζονται στην ελληνική αλλά και στην αγγλική γλώσσα, ολοκληρώθηκε το πρώτο μέρος της εργασίας, με το θεωρητικό υπόβαθρο. Κατά το δεύτερο μέρος της εργασίας θα δούμε πώς αυτός γίνεται πράξη και πού αυτός εντοπίζεται. Αντικείμενο μελέτης του δεύτερου αυτού μέρους θα αποτελέσουν οι ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney, τόσο στο πρωτότυπο κείμενο τους όσο και στην μετάφρασή του.

Κεφάλαιο 2ο : Το φαινόμενο του γλωσσικού σεξισμού στις ταινίες κινουμένων σχεδίων

Κατά το δεύτερο μέρος της παρούσας διπλωματικής εργασίας, γίνεται προσπάθεια εντοπισμού γλωσσικού σεξισμού στις ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney. Ο λόγος που επιλέχθηκε το συγκεκριμένο είδος είναι διττός: το συγκεκριμένο είδος ταινιών αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της παιδικής μας ηλικίας και είναι διαχρονικές, ενώ ταυτοχρόνως αποτελούν μέσο αναπαραγωγής του γλωσσικού σεξισμού. Επιπλέον, μέσω της προβολής τους γίνεται μετάδοση εσφαλμένων προτύπων, που σε μερικές περιπτώσεις αποτυπώνεται ασυναίσθητα στο μυαλό των θεατών.

Για τον σκοπό αυτό, έγινε μια διαλογή από μία μεγάλη γκάμα ταινιών. Η επιλογή δεν έγινε τυχαία, ενώ τα ποσοστά γλωσσικού σεξισμού που εντοπίζονται, δεν είναι ίδια για όλες τις ταινίες. Οι ταινίες επιλέχθηκαν βάσει της θεματολογίας τους καθώς οι συγκεκριμένες ταινίες δείχνουν μία διαφορετική προσέγγιση των γυναικείων χαρακτήρων που σταδιακά παρουσιάζονται ως πιο δυνατοί και ανεξάρτητοι. Βλέπουμε στις ταινίες αυτές γυναικείους χαρακτήρες οι οποίοι δεν στηρίζουν όλη την ύπαρξη τους και την κοσμοθεωρία γύρω από κάποιον δυνατό αντρικό χαρακτήρα αλλά χαράζουν την δική τους δυναμική πορεία βάσει των δικών τους θέλων. Πρωταγωνίστριες οι οποίες φαίνονται να έχουν τα δικά τους όνειρα και στόχους, που είναι διαφορετικά από αυτά που τους ορίζει ο κοινωνικός περίγυρος και τα διεκδικούν μέχρι τέλους. Οι ταινίες που επιλέχθηκαν να εξεταστούν στον παρόν κεφάλαιο είναι : *Ηρακλής* (1997), *Λίλο και Στίτς* (2002), *Μαλλιά Κουβάρια* (2010), *Brave* (2012) και *Moana* (2016).

Ο λόγος λοιπόν για την παραπάνω διαλογή δεν ήταν άλλος, από την ανάδειξη και την εξέλιξη ως προς την προσέγγιση των γυναικείων χαρακτήρων ανά διαφορετικές χρονολογίες και θεματολογίες, σε συνδυασμό με τον εντοπισμό του γλωσσικού σεξισμού στο σενάριό τους. Παραδειγματικά θα αναφέρω μόνον, την πρωταγωνίστρια της ταινίας «Ηρακλής», η οποία ερωτεύεται τον ήρωα για το ήθος και τον χαρακτήρα του και όχι για την εξωτερική του εμφάνιση ή ιδιότητα, ενώ μάλιστα η ίδια φαίνεται να αναλαμβάνει τον ρόλο της προστάτιδας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελεί και η πρωταγωνίστρια της ταινίας «Λίλο & Στίτς», Νάνι όπου παρουσιάζεται ως μία δυναμική αρχηγός μίας μονογονεϊκής οικογένειας, με αποκλειστικό σκοπό της την προστασία της μικρότερης αδερφής της.

2.1. Ηρακλής (1997)

Η ταινία «Ηρακλής» είναι μια αμερικανική ταινία κινουμένων σχεδίων μινιουζικαλ φαντασίας του 1997 που παρήχθη από την Walt Disney Feature Animation για την Walt Disney Pictures και αποτελεί μία ευφάνταστη παιδική ταινία με πολύ έξυπνο σενάριο βασισμένο στο χιούμορ και αρκετά εντυπωσιακά για την εποχή εφέ. Περιγράφει τις περιπέτειες και τους άθλους του Ηρακλή με μία πολύ πετυχημένη προσέγγιση. Ωστόσο παρά το επιτυχημένο σενάριο που αυτή φαίνεται να

έχει, κρύβει και αρκετά στοιχεία γλωσσικού σεξισμού, που θα εξεταστούν παρακάτω. Γενικά, η ταινία αποτελεί εξαιρετικό παράδειγμα, καθώς περιέχει στοιχεία σεξισμού και προς τα δύο φύλα.

Η πρώτη κατηγορία η οποία εξετάζεται στην συγκεκριμένη ταινία είναι αυτή της γενικευτικής χρήσης του αρσενικού. Διαπιστώνουμε ότι από την αρχή της ταινίας γενικεύσεις όπως μεταξύ άλλων: “Proclaimers of Gods”, “Heroes”, “Everybody have a seat”, όπου αποδίδονται ως: «Αναρριχητές των Θεών», «Ηρωες» και «Όλοι πάρτε τις θέσεις σας». Λόγω της φύσεως της ταινίας, αντιλαμβανόμαστε ότι όταν γίνεται αναφορά στους θεούς, αυτοί αποτελούνται και από τους άντρες θεούς του δωδεκάθεου αλλά και από τις γυναίκες. Το ίδιο ισχύει και με την αναφορά στους ήρωες. Διαπιστώνεται, ότι προτιμάται ο αρσενικός τύπος για αναφορά σε ομάδες που αποτελούνται και από άντρες και από γυναίκες.

Επίσης, βλέπουμε την διαφορετική επιλογή επιθέτων ως προς τα δύο φύλα, καθώς για τους αρσενικούς χαρακτήρες επιλέγονται τα: *restless, almighty, famous, strong, proud*, που κατά το μετάφρασμα αποδίδονται ως *ακούραστος, παντοδύναμος, διάσημος, δυνατός και περήφανος*. Για τους γυναικείους χαρακτήρες συναντάμε τα: *weak, gorgeous, sweet chicks, sugar, devious, liar* που στο μετάφρασμα αποδίδονται ως: *αδύναμη, υπέροχη, κούκλα, γλύκα, ύπουλη και ψεύτρα*. Διαπιστώνεται εδώ λοιπόν, ότι οι αρσενικοί χαρακτήρες διακρίνονται για την αρρενωπότητα, την δύναμη και την ακεραιότητα του χαρακτήρα τους ενώ δίνεται μεγαλύτερη βάση στα μυϊκά στοιχεία του χαρακτήρα τους. Αντιθέτως, οι γυναίκες παρουσιάζονται ως αδύναμες γυναικούλες που ψάχνουν για προστάτη, ενώ μεγαλύτερη βάση δίνεται στην εξωτερική τους εμφάνιση. Ενώ σε άλλο σημείο της ταινίας ακούμε χαρακτηρισμούς για τη γυναίκα που αποτελεί βασικό χαρακτήρα της ταινίας: “my little girl, my little flower, my little nut”, δηλαδή «κοριτσάκι μου, λουλουδάκι μου, τρελάκι μου». Τα έμφυλα στερεότυπα εκδηλώνονται από την αρχή της ταινίας, με μια σκηνή που απεικονίζει ένα μωρό Ηρακλή με τους γονείς του, τον Δία και την Ήρα. Η ερμηνεία της Ήρας στην ταινία δεν ξεπερνά αυτόν τον περιορισμένο μητρικό ρόλο. Στον 21ο αιώνα, οι γυναίκες δεν αναμένεται πλέον να ενεργούν αποκλειστικά ως φροντίστριες του παιδιού τους κατά τη διάρκεια των χρόνων διαμόρφωσης του χαρακτήρα του παιδιού. Ωστόσο, στη δεκαετία του 1980 και στη δεκαετία του 1990, οι μητέρες βίωσαν την κοινωνική πίεση να μείνουν στο σπίτι και, όταν ήταν δυνατόν, να αποφύγουν ή να ελαχιστοποιήσουν τα προγράμματα παιδικής φροντίδας ή προσχολικής ηλικίας, φαινομενικά για την ασφάλεια και την ευημερία των παιδιών. Ο εκσυγχρονισμός της ιστορίας της Disney αντικατοπτρίζει αυτό το ζήτημα, μεταβάλλοντας την Ήρα από τρομακτική αντίπαλο σε έναν εντελώς πειθήνιο χαρακτήρα που είναι προέκταση του Δία και του οποίου ο μόνος σκοπός είναι να υπηρετήσει ως μητέρα τον Ηρακλή.

Τέλος, στην ταινία παρουσιάζεται μία μεγάλη γκάμα στερεοτυπικών εκφράσεων που αναπαράγουν σεξισμό και για τα δύο φύλα. Ξεκινώντας, ο πρωταγωνιστής της ταινίας *Ηρακλής*, διακρίνεται όπως αναφέρθηκε και παραπάνω από επίθετα για την εξωτερική του εμφάνιση. Παρατηρούνται όμως και εκφράσεις

όπως: “He is strong like his daddy” “Did they give you a name along with the all those rippling pectorals?”, “Rule No.6 when rescuing a damsel, always handling with care”. Στο μετάφρασμα αποδίδονται ως: «Δυνατός όπως ο μπαμπάς του», «Σου έδωσαν όνομα μαζί με τα μπράτσα;», «Κανόνας Νο6, όταν σώξεις μία κοπέλα, πιάνε την προσεκτικά». Διαπιστώνεται στα παραδείγματα ότι οι άντρες μαθαίνουν από μικροί ότι πρέπει να είναι δυνατοί, να έχουν δηλαδή μυϊκή υπεροχή και πάντα σε ετοιμότητα να παρέχουν βοήθεια και λύτρωση, στο αδύναμο φύλο όπως χαρακτηρίζεται, δηλαδή το γυναικείο. Αυτό προκύπτει καθώς και σε άλλο σημείο της ταινίας η επιθυμία του ήρωα είναι να πραγματοποιεί “Hero stuff”, δηλαδή «Ηρωικά πράγματα». Από την άλλη βλέπουμε έναν διαφορετικό γυναικείο χαρακτήρα, για ταινία που χρονολογείται το 1997. Η πρωταγωνίστρια Μεγκ, αφήνει έκπληκτο τον Ηρακλή όταν αρνείται την βοήθεια του, καθώς βάσει των λεγομένων της: “Men think “No” means “Yes” and “Get Lost” means “Take me I’m yours”. Δηλαδή: «Οι άντρες θεωρούν ότι το «Όχι» σημαίνει «Ναι», και το «Χάσου», «Είμαι δική σου». Μία έκφραση με μεγάλη βαρύτητα, αν αναλογιστούμε την πραγματικότητα σήμερα. Ενώ συμπληρώνει: “I am a big girl, I tie my own sandals and everything”, «Είμαι μεγάλη κοπέλα, ξέρω να δένω τα σανδάλια μου». Ενώ τέλος, ακούμε τον εξής διάλογο: “-He is different, he is honest and sweet and he would never do anything to hurt me. -He is a guy”, όπου: «-Είναι διαφορετικός, είναι ειλικρινής και γλυκός και δεν θα έκανε τίποτα για να με πληγώσει. -Μα είναι άντρας». Ο Ηρακλής εκτελεί επίσης μεγάλες επιδείξεις θάρρους και γενναιότητας καθώς εμπλέκεται και σκοτώνει κάθε ένα από τα τέρατα του Άδη. Αποδίδει τόσο καλά και χωρίς να φοβάται αυτούς τους αντιπάλους, που η πόλη της Θήβας τον απαθανατίζει σε αγάλματα, τέχνη και καθημερινά είδη (κύπελλα, παιχνίδια κ.λπ.). Ο Ηρακλής εμπνέει άφθονη εμπιστοσύνη από αυτή την άποψη, αναγνωρίζοντας ενεργά την κατάσταση και τα επιτεύγματά του. Οι Μούσες ενισχύουν αυτή τη συμπεριφορά με τον ίδιο τρόπο που κατατάσσουν τα σωματικά του χαρακτηριστικά, τραγουδώντας τον ως «Γλυκό και αήτητο. Και ένα φοβερό 10 στα 10.”

2.2. Λίλο και Στίτς (2002)

Lilo & Stitch είναι μια αμερικανική ταινία κινουμένων σχεδίων επιστημονικής φαντασίας κωμωδίας-δράματος του 2002 που παρήχθη από την Walt Disney Feature Animation και κυκλοφόρησε από την Walt Disney Pictures. Η 42η ταινία κινουμένων σχεδίων μεγάλου μήκους της Disney, γράφτηκε και σκηνοθετήθηκε από τους Chris Sanders και Dean DeBlois.

Η συγκεκριμένη ταινία φαίνεται να είναι διαφορετική ως προς το περιεχόμενο της, συγκριτικά με τις υπόλοιπες ταινίες, καθώς δε αφηγείται την ιστορία κάποιας πριγκίπισσας ή την ιστορία κάποιου θρύλου. Ο Στίτς, ένα εξωγήινο πλάσμα που έχει σχεδιαστεί για να καταστρέφει τα πάντα στο πέρασμά του, βρίσκει καταφύγιο στην αγκαλιά της Λίλο, μιας ορφανής Χαβανέζας που νομίζει ότι ο νέος φίλος της είναι σκύλος. Πρόκειται για μία ταινία ύμνο στην διαφορετικότητα και την σημασία της οικογένειας.

Ο γλωσσικός σεξισμός είναι έκδηλος και σε αυτή την ταινία καθώς έχουμε πρώτα-πρώτα γενικευτική χρήση του αρσενικού. Ήδη από την αρχή ακούμε στο πρωτότυπο: “People treat me different”, “I need someone to be my friend”, “Everybody calm down”, όπου αποδίδονται ως: «Οι άνθρωποι με αντιμετωπίζουν διαφορετικά», «Χρειάζομαι κάποιον να γίνει φίλος μου», «Ηρεμήστε, όλοι παρακαλώ». Η χρήση της γενικευτικής χρήσης και εδώ γίνεται για την αναφορά σε ομάδες ανθρώπων, που απαρτίζονται τόσο από άντρες όσο και από γυναίκες. Όσον αφορά μάλιστα την τελευταία έκφραση “Everybody calm down”/«Ηρεμήστε, όλοι παρακαλώ», η χρήση της γίνεται αποκλειστικά και μόνο προς γυναικείο κοινό. Βλέπουμε λοιπόν εδώ ότι ακόμα και για την αναφορά σε κατ’ αποκλειστικότητα ομάδες γυναικών χρησιμοποιείται ο αρσενικός τύπος, ο οποίος αποτελεί και την νόρμα.

Όπως και στις άλλες ταινίες έτσι κι εδώ, ο γλωσσικός σεξισμός εντοπίζεται και στην κατηγορία των επαγγελματικών ονομάτων. συναντάμε τα ακόλουθα: *scientist, agent, captain, dog catcher, social worker, guardian* και *councilwoman*, που στο μετάφρασμα αποδίδονται ως: *επιστήμονας, πράκτορας, αρχηγός μπόγιας, κοινωνικός λειτουργός, γιατρός και σύμβουλος*. Βλέπουμε ότι στην πλειοψηφία τους στα επαγγέλματα, ο τύπος δεν αλλάζει όταν χρησιμοποιείται από τους γυναικείους χαρακτήρες ενώ στην περίπτωση του *councilwoman /σύμβουλος*, στο πρωτότυπο κείμενο για να προσαρμοστεί κατά τα γυναικεία δεδομένα χρησιμοποιεί ως δεύτερο συνθετικό της την λέξη *woman*, ενώ στο μετάφρασμα μίας και η απόδοση του είναι *σύμβουλος* χρησιμοποιούνται άρθρα με ρυθμιστικό χαρακτήρα, για να δείξουν το φύλο του επαγγέλματος. Για παράδειγμα: «Καπετάν Γκαντού: Συλλάβετε αυτόν τον ηλίθιο επιστήμονα. Τζούμπα: Προτιμώ να με λένε «Κακό ιδιοφυΐα»».

Επιπλέον, βλέπουμε διαφορετική χρήση ως προς την διαλογή των επιθέτων για τα δύο φύλα, όπου για τα αρσενικά χρησιμοποιούνται τα: *idiot, villain, tough* δηλαδή κατά το μετάφρασμα *ανόητος, κακός και σκληρός*, ενώ για τους γυναικείους χαρακτήρες βλέπουμε τα: *little, cutie, honey face*, όπου μικρή, *χαριτωμένη* και *γλυκούλα*. Παρατηρείται μία διάσταση όσον αφορά την επιλογή χαρακτηριστικών. Οι χαρακτήρες των γυναικών φαίνονται πιο γλυκές, χαρακτηρίζονται από καλοσύνη και ευγένεια ενώ οι αντρικοί χαρακτήρες από σκληρότητα, δύναμη και κάποιες φορές κακία.

2.3. Μαλλιά Κουβάρια (2010)

Tangled είναι μια αμερικάνικη 3D ταινία κινουμένων σχεδίων, μουσική περιπέτεια, κωμωδία φαντασίας του 2010 που παρήχθη από τα Walt Disney Animation Studios και κυκλοφόρησε από την Walt Disney Pictures. Βασισμένη στο γερμανικό παραμύθι *Ραπουνζέλ* της συλλογής λαϊκών παραμυθιών που εκδόθηκε από τους αδελφούς Γκριμ, είναι η 50η ταινία κινουμένων σχεδίων της Disney. Η σκηνοθεσία της ταινίας έγινε από τους Nathan Greno και Byron Howard. Με την συγκεκριμένη ταινία η Disney, έκανε μία

διαφορετική ταινία για πριγκίπισσες. Ενώ στην αρχή βλέπουμε την πρωταγωνίστρια κλεισμένη στον πύργο της, περιμένοντας την λύτρωση, διαπιστώνουμε ότι καθ' όλη την διάρκεια της ταινίας, προσπαθεί να πραγματοποιήσει το όνειρο της, να ζήσει την περιπέτεια και κάνει τα πάντα γι αυτό. Μία πολύ έξυπνη ταινία, με εμφανές χιούμορ και διακριτό γλωσσικό σεξισμό, σε ορισμένα σημεία.

Ως πρώτη κατηγορία γλωσσικού σεξισμού συναντάμε, την γενικευτική χρήση του αρσενικού καθώς βλέπουμε και ακούμε: “Somebody get me a glass”, “Filled with people/ People screaming”, “Folks” και “You can’t tell anyone”. Η απόδοση τους διαμορφώνεται ως: «Κάποιος να μου φέρει ένα ποτήρι», «Γεμάτο με κόσμο/ Ο κόσμος ουρλιάζει», «Παίδες» και «Δεν μπορείς να το πεις σε κανένα». Όπως προηγουμένως έτσι κι εδώ, η γενικευτική χρήση του αρσενικού γίνεται για αναφορά σε ομάδες ανθρώπων που αποτελούνται και από άντρες και από γυναίκες. Διαπιστώνεται ότι, αν οι συγκεκριμένες αντωνυμίες ήταν αντικειμενικές δεν θα χρειαζόταν να αλλάξουν. Παράλληλα βλέπουμε και τα *human being* και *humanity*, δηλαδή *άνθρωπος* και *ανθρωπότητα*, όπου φαίνεται να λειτουργούν ως προτάσεις ίσως αποφυγής σεξιστικών φαινομένων καθώς έχουν όντως γενικευτικό χαρακτήρα, σε σχέση με τα αντίστοιχα *man* και *mankind* που φανερώνουν σεξισμό.

Η επόμενη κατηγορία που διαπιστώθηκε είναι αυτή των επαγγελματικών ονομάτων. Συναντάμε τα ακόλουθα: *Guide, guards, smolder, lover, fighter, florist, cowman, rider, pianist* και *dreamer*. Όπως εξετάστηκε κατά το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, όλες οι καταλήξεις των παραπάνω διαμορφώθηκαν με βάση τον αρσενικό τύπο.

Επιπλέον, γίνεται και μία διαφορετική διαλογή επιθέτων, που κοσμούν τα δύο φύλα. Για παράδειγμα, για τους αρσενικούς χαρακτήρες συναντάμε επίθετα όπως *bad, strong* και *criminal*, δηλαδή *κακός, δυνατός* και *εγκληματίας*, ενώ για τους γυναικείους χαρακτήρες βλέπουμε τα *little/ precious girl, fragile* και *Blondie*, που στο πρωτότυπο αναφέρονται ως *μικρό/πολύτιμο κορίτσι, εύθραυστο* και *Ξανθούλα*. Η διαφορά ανάμεσα στη διαλογή αυτή των επιθέτων είναι πολύ σημαντική για την παρουσίαση των χαρακτήρων, καθώς οι άντρες φαίνεται να είναι σκληροί δυνατοί και κακοποιητικά στοιχεία σε σύγκριση με τις γυναίκες που είναι ευαίσθητες, εύθραυστες και μικρές. Επίσης το υποκοριστικό *Blondie / Ξανθούλα*, χρησιμοποιείται υποτιμητικά ως προς τον γυναικείο χαρακτήρα στον οποίο αναφέρεται.

Τέλος, βλέπουμε κάποιες στερεοτυπικές εκφράσεις όπως: “Reputation is all a man has”, “As fragile as a flower” και “If he’s lying, don’t come crying” όπου αποδίδονται ως «Η φήμη είναι το πιο σημαντικό που έχει ένας άντρας», «Εύθραυστη σαν λουλούδι» «Αν βγει ψεύτης θα πιστέψεις». Μέσω των εκφράσεων αυτών βλέπουμε πάλι την σημαντική διαφορά παρουσίας των δύο φύλων, καθώς ο άντρας πρέπει να έχει εμπειρίες και να έχει σημαντική υπόληψη σε σχέση με την γυναίκα που πρέπει να είναι πιο ντελικάτη, μαζεμένη και ευαίσθητη. Επίσης, όσον αφορά την τελευταία έκφραση που παρουσιάστηκε, βάσει *άγραφων κανόνων* ο άντρας είναι εκ φύσεως ψεύτης και με παραπλανητικό χαρακτήρα, ενώ εξαίρεση στον κανόνα

φαντάζει δύσκολη ως και απίστευτη. Εδώ λοιπόν συναντάμε γλωσσικό σεξισμό, ως προς το αρσενικό, αυτή τη φορά, φύλο.

2.4. *Brave* (2012)

Η *Brave* είναι μια αμερικανική ταινία φαντασίας κινουμένων σχεδίων υπολογιστή του 2012 που παρήχθη από την Pixar Animation Studios και κυκλοφόρησε από την Walt Disney Pictures. Η ταινία σκηνοθετήθηκε από τους Mark Andrews και Brenda Chapman σε συν-σκηνοθεσία του Steve Purcell και παραγωγή της Katherine Sarafian. Η ταινία *Brave* είναι μία σχετικά πρόσφατη ταινία κινουμένων σχεδίων και ανήκει στην επόμενη γενιά ταινιών, καθώς αγγίζει θέματα και καταστάσεις που μέχρι πρότινος δεν εντοπίζονταν σε αυτό το είδος ταινιών. Η πρωταγωνίστρια της ταινίας η Μέριντα, υποχρεώνεται όπως είναι φυσικά το έθιμο να επιλέξει ως πριγκίπισσα τον σύζυγο που η ίδια επιθυμεί να έχει στο πλευρό της, μέσω των προτεινόμενων μνηστήρων της. Η ίδια αρνείται και η πλοκή ξετυλίγεται με μία σειρά στοιχείων γλωσσικού σεξισμού.

Στην ταινία εντοπίστηκαν όλες οι προαναφερθείσες κατηγορίες γλωσσικού σεξισμού. Πρώτα παρατηρείται, τόσο στο πρωτότυπο κείμενο της ταινίας όσο και στο μετάφρασμα η γενικευτική χρήση του αρσενικού. Ήδη στην αρχή της ταινίας βλέπουμε τη φράση «Places everyone» – «Πάρτε θέσεις όλοι». Στις παραπάνω προτάσεις βλέπουμε να χρησιμοποιούνται οι λέξεις «everyone» και «όλοι» οι οποίες απευθύνονται σε ένα κοινό που αποτελείται και από άντρες και από γυναίκες. Ωστόσο οι λέξεις από μόνες τους είναι αρσενικού γένους και χρησιμοποιούνται κυρίως για να απευθυνθούν σε αντρικό κοινό.

Στην αγγλική γλώσσα βλέπουμε μία μεγάλης ηλικίας κυρία να παρουσιάζεται ως *woodcarver*. Εδώ παρατηρούμε ότι υπάρχει η διατήρηση του αρσενικού όρου παρόλο που η χρήση του γίνεται από γυναίκα. Ο όρος *woodcarver* δεν έχει τροποποιηθεί ώστε να εφαρμόζεται και από τα δύο φύλλα. Ωστόσο, στο ελληνικό κείμενο ο όρος αποδίδεται ως *ξύλογλύπτρια*, έχοντας προσαρμοστεί για το θηλυκό φύλο. Επίσης, κατά την διάρκεια της ταινίας όταν ήθελαν να αναφερθούν στην βασίλισσα στο πρωτότυπο κείμενο την προσφωνούσαν ως “My lady Queen”. Βάζοντας πρώτα δηλαδή την λέξη *lady-γυναίκα* κάτι το οποίο δεν γινόταν όταν ήθελαν να απευθυνθούν στον βασιλιά τον οποίον προσφωνούσαν “My king” και όχι “My male King”. Ωστόσο στο μετάφρασμα, αποδόθηκαν ως «Βασίλισσα μου» και «Βασιλιά μου».

Στην ταινία επίσης παρατηρούνται διάφορα υποκοριστικά τα οποία κάνουν έκδηλο τον γλωσσικό σεξισμό. Για παράδειγμα, στην ταινία είδαμε πολλές φορές να γίνεται χρήση της λέξεως *lassie/lass* όταν οι αρσενικοί χαρακτήρες ήθελαν να αναφερθούν σε θηλυκούς. Στην ελληνική εκδοχή της ταινίας, η λέξη αυτή μεταφράζεται ως *κοπελιά/κοριτσάκι*. Το νοηματικό περιεχόμενο των λέξεων αυτών χρησιμοποιείται με υποτιμητικό τρόπο ως προς τους γυναικείους χαρακτήρες. Ενώ

για την αναφορά στους αρσενικούς χαρακτήρες της ταινίας έγινε η χρήση της λέξεως *lad* στο πρωτότυπο και *παλικάρι* στο μετάφρασμα. Η συγκεκριμένη λέξη σαφώς και έχει υψηλότερο σημασιολογικό βάρος από τον όρο που χρησιμοποιήθηκε για τους γυναικείους χαρακτήρες. Υπάρχει λοιπόν μεγάλη νοηματική διάσταση μεταξύ των όρων *lassie/lass* – *lad* και *κοπελιά/κοριτσάκι-παλικάρι*.

Τέλος θα ήθελα να αναφερθώ στα σεξιστικά πρότυπα τα οποία μεταφέρονται μέσα από την ταινία. Στην αρχή της ταινίας βλέπουμε τον Βασιλιά να χαρίζει στην μικρή του ακόμα κόρη ένα τόξο για τα γενέθλιά της κάτι που προκάλεσε την αντίδραση της μητέρας της η οποία είπε: “You gave her a bow? She is a lady! Princesses should not have weapons”/ «Της χάρισες ένα τόξο; Είναι κυρία! Οι Πριγκίπισσες δεν πρέπει να έχουν όπλα». Ήδη λοιπόν από την αρχή ερχόμαστε αντιμέτωποι με την πεποίθηση ότι τα κορίτσια πρέπει να παίζουν από μικρή ηλικία με παιχνίδια που είναι προορισμένα για το θηλυκό φύλο και όχι με όπλα που εκ φύσεως προορίζονται για το αρσενικό φύλο.

Προχωρώντας στην ταινία μας, παρατηρούμε ότι σύμφωνα με τα δεδομένα οι Πριγκίπισσες πρέπει να αποτελούν παράδειγμα και να αντανakλούν την τελειότητα, σε αντίθεση με τους Πρίγκιπες που βασικό χαρακτηριστικό τους γνώρισμα έπρεπε να είναι η μυϊκή δύναμη και η υπεροχή. Βλέπουμε λοιπόν ότι τα δύο φύλλα αντιμετωπίζονται διαφορετικά με τα σεξιστικά στερεότυπα να ξεχειλίζουν. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε ο λόγος για τον οποίο επιλέχθηκε η συγκεκριμένη ταινία ήταν επειδή η πρωταγωνίστρια κατάφερε να πάει κόντρα στις νόρμες και τους τύπους, αψηφώντας τα ήδη δημιουργημένα σεξιστικά πρότυπα.

2.5. *Βαϊάνα (Moana 2016)*

Η *Moana* (επίσης γνωστό ως *Vaiana* ή Oceania σε ορισμένες αγορές) είναι μια αμερικανική μουσική περιπέτεια με υπολογιστή, μια ταινία κινουμένων σχεδίων του 2016 που παρήχθη από τα Walt Disney Animation Studios και κυκλοφόρησε από την Walt Disney Pictures. Η 56η μεγάλου μήκους ταινία κινουμένων σχεδίων της Disney, σκηνοθετήθηκε από τους John Musker και Ron Clements, σε συν-σκηνοθεσία των Chris Williams και Don Hall, και παραγωγή Osnat Shurer, με σενάριο που έγραψε ο Jared Bush και μια ιστορία των Musker, Clements, Williams, Ribon, και της συγγραφικής ομάδας των Aaron και Jordan Kandell.

Η ταινία *Βαϊάνα*-αποτελεί μία πολύ σημαντική προσπάθεια και πρωτοβουλία της Disney, να παρουσιάσει διαφορετικά πρότυπα. Στην ταινία παρακολουθούμε, ένα φιλήσυχο λαό, που ζει σε ένα νησί του Ειρηνικού. Πέρα από τον ύφαλο όμως παραμονεύει ένα μεγάλο κακό. Ο θρύλος μιλάει για έναν ήρωα που θα ταξιδέψει για να βρει τον ημίθεο Μάουι. Αυτή είναι η ιστορία της Βαϊάνα που θα αναλάβει την επικίνδυνη αποστολή για να σώσει τον λαό της.

Στο σενάριο εντοπίστηκαν και εξετάστηκαν οι υποκατηγορίες του γλωσσικού σεξισμού, τόσο στο πρωτότυπο όσο και στο μεταφρασμένο κείμενο. Η πρώτη κατηγορία η οποία εντοπίστηκε είναι αυτή της γενικευτικής χρήσης του αρσενικού γένους. Για παράδειγμα, στο πρωτότυπο κείμενο εξετάζουμε φράσεις μεταξύ άλλων όπως: “No one goes beyond the reef”, “No one knows”, οι οποίες στο μετάφρασμα εντοπίζονται ως: «Κανείς δεν βγαίνει πέρα από τον ύφαλο», «Κανείς δεν ξέρει». Εδώ λοιπόν παρατηρούμε ότι τόσο στο αγγλικό απόσπασμα όσο και στο ελληνικό η γενικευτική χρήση του αρσενικού αναφέρεται σε περιπτώσεις και ομάδες, οι οποίες αποτελούνται και από άντρες αλλά και από γυναίκες. Στην περίπτωση αυτή το γυναικείο φύλο τείνει να υποτιμάται σε σχέση με το αρσενικό.

Στο πρωτότυπο κείμενο εντοπίζονται επαγγέλματα όπως: *fisherman-fisherwoman, warrior, shape shifter, explorers, voyagers, chief, hero of men*. Τα παραπάνω επαγγέλματα χρησιμοποιούνται και από άντρες και από γυναίκες. Αναλυτικότερα και όπως εξετάσαμε κατά το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας, τα επαγγέλματα χαμηλού κύρους μπορούν να αναφερθούν σε γυναίκες με την κατάλληλη κατάληξη, για να μπορέσουν να γίνουν αποδεκτά. Παράδειγμα αποτελεί το επάγγελμα του ψαρά, όπου κατά το πρωτότυπο το συναντάμε ως: *fisherman-fisherwoman*, ενώ κατά το μετάφρασμα παραμένει αναλλοίωτος ο αρσενικός τύπος. Τα επόμενα επαγγέλματα που συναντάμε είναι αυτά του πολεμιστή, του ξυλουργού, των εξερευνητών, των ταξιδιωτών και του αρχηγού, που ως επαγγέλματα υψηλού κύρους, παραμένουν τα ίδια και για τους άντρες και τις γυναίκες.

Επόμενη κατηγορία που συναντάται είναι αυτή των παραλληλισμών και των στερεοτύπων. Στην ταινία διαπιστώνουμε το εξής στερεοτυπικό: “If you wear a dress and you have an animal sidekick, you are a princess”, “You are going to stay in the village, kissing babies” και “You are going to stay here with the other chicken”. Οι φράσεις αυτές μεταφράστηκαν ως: «Εάν φοράς φουστάνι, σε συνοδεύει συνέχεια ένα ζωάκι τότε είσαι πριγκίπισσα», «Θα μείνεις στο χωριό να προσέχεις τα παιδιά» και «Θα μείνεις εδώ με την άλλη κότα (κανονικό ζώο- παρομοίωση γυναίκας με κότα). Οι φράσεις αυτές φαίνεται να ακούγονται κατά την διάρκεια της ταινίας, όταν η πρωταγωνίστρια και πριγκίπισσα, αποφασίζει να πάει κόντρα στα προβαλλόμενα από την τοπική κοινωνία πρότυπα και να σώσει η ίδια το χωριό της.

Επίσης, στην ταινία γίνεται και ο εξής παραλληλισμός: η Θεά Νήσος, η οποία θα δώσει και τις λύσεις στα προβλήματα των χωρικών παρουσιάζεται κι ως η μητέρα, η Θεά της γονιμότητας. Τέλος, παρατηρούμε τους συμβολισμούς που αποδίδονται για τα δύο φύλα, όπου για τους άντρες είναι η πέτρα, σύμβολο πυγμής και δύναμης, ενώ για τις γυναίκες το κοχύλι που είναι πιο εκλεπτυσμένο. Όπως σε όλες τις ταινίες που αναφέρθηκαν πιο πάνω έτσι και εδώ οι συμβολισμοί και τα αντικείμενα που έχουν οι αρσενικοί και θηλυκοί ρόλοι είναι αντίθετοι μεταξύ τους, χωρίς να διακρίνεται κάποια ουδετερότητα στα αντικείμενα.

2.6. Σύνοψη

Συνοψίζοντας, στις παραπάνω υποενότητες εξετάστηκαν οι ακόλουθες κατηγορίες γλωσσικού σεξισμού: «*Η Γενικευτική Χρήση του αρσενικού*», μία κατηγορία που διαπιστώθηκε στο σύνολο των ταινιών που εξετάστηκαν, καθώς γινόταν συχνά η χρήση των somebody, everyone, anyone στο πρωτότυπο και η αντίστοιχη μετάφρασή τους κάποιος, όλοι, για αναφορά σε ομάδες ανθρώπων που απαρτιζόταν και από άντρες και από γυναίκες. Η επόμενη κατηγορία ήταν αυτή των «*Επαγγελματικών Ονομάτων*», καθώς όπως διαπιστώθηκε τα περισσότερα επαγγέλματα παραμένουν προσκολλημένα στην αρσενική νόρμα, ενώ σε ελάχιστες περιπτώσεις διαμορφώνονται κατά τα θηλυκά πρότυπα.

Επίσης, διαπιστώθηκε μία «άνιση» διαλογή επιθέτων για τα δύο φύλα, καθώς για τα αρσενικά προτιμούνται επίθετα όπως δυνατός, σκληρός και διάσημος ενώ για τους γυναικείους χαρακτήρες προτιμούνται επίθετα όπως: μικρή, εύθραυστη, γλύκα καθώς επίσης και η αναφορά τους σε πολλές περιπτώσεις γίνεται με την χρήση υποκοριστικών.

Στο επόμενο κεφάλαιο που είναι και το τελευταίο της εργασίας θα γίνει μία σύντομη και περιεκτική παρουσίαση των Σεξιστικών Στερεοτύπων όπως αυτά αναπαράγονται σε πολύ γνωστές ταινίες κινουμένων σχεδίων.

Κεφάλαιο 3: Σεξιστικά στερεότυπα σε ταινίες κινουμένων σχεδίων

3.1. Μουλάν (1998)

Η *Mulan* είναι μια αμερικανική ταινία κινουμένων σχεδίων, μια μουσική περιπέτεια του 1998 που παρήχθη από την Walt Disney Feature Animation για την Walt Disney Pictures. Βασίζεται στον κινέζικο μύθο της Χούα Μουλάν και ήταν η 36η ταινία κινουμένων σχεδίων της Disney και η ένατη ταινία κινουμένων σχεδίων που δημιουργήθηκε και κυκλοφόρησε κατά τη διάρκεια της Αναγέννησης της Disney. Τη σκηνοθέτησαν οι Barry Cook και Tony Bancroft. Η συγκεκριμένη ταινία, αποτελεί σταθμό καθώς είναι η πρώτη ταινία Κινουμένων σχεδίων που αγγίζει θέματα διαφορετικά από τις προηγούμενες, αλλά και δείχνει μία διαφορετική απεικόνιση των χαρακτήρων της. Κύριο θέμα της ταινίας είναι ο πόλεμος, η προάσπιση της οικογενειακής εστίας και η αφοσίωση στο καθήκον και την πατρίδα.

Κατά την διάρκεια της ταινίας ωστόσο, γίνεται αποδεκτή η αντίληψη ότι το στρατιωτικό καθήκον αποτελεί κύριο προνόμιο και υποχρέωση των αντρών, ενώ αντίστοιχα το γυναικείο καθήκον περιορίζεται στην ανατροφή των παιδιών και την συντήρηση του νοικοκυριού, Μάλιστα κατά την διάρκεια της ταινίας ακούμε φράσεις όπως η ακόλουθη: “A man by bearing arms/ A girl by bearing sons”, όπου στο μετάφρασμα αποδίδεται ως: «Ο άντρας στα σπαθιά και η κόρη να γεννά».

Προχωρώντας στην πλοκή της ταινίας, και καθώς η πρωταγωνίστρια Μουλάν ετοιμάζεται να επισκεφτεί την προξενήτρα, περνάει από μία διαδικασία ετοιμασιών. Στη συγκεκριμένη σκηνή ακούμε το τραγούδι : “Honour to us all” – «Όλων πια καμάρι εσύ». Διαπιστώνουμε, ότι ο μοναδικός τρόπος για μία γυναίκα να τιμήσει την οικογένειά της, είναι με την σύναψη ενός σπουδαίου γάμου. Ωστόσο για να επιτευχθεί αυτό, η γυναίκα πρέπει να έχει ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα απαράμιλλη ομορφιά με σωστή συμπεριφορά: “Men want girls with good taste/ calm, obedient, who work fast pace”, «Οι άντρες θέλουν γυναίκες με καλή κρίση, ήρεμες, υπάκουες κι εργατικές». Επιπλέον, τις ίδιες απόψεις πρεσβεύει και η προξενήτρα, την οποία συμβουλεύεται η Μουλάν, η οποία την ενημερώνει ότι λόγω της λεπτής της μέσης, δεν θα είναι ικανή για να γεννήσει γιους, κρίνοντας την ως ανάξια: “Too skinny, not good for bearing sons”, «Πολύ λεπτή, δεν κάνεις για να γεννήσεις γιους». Ο στίχος του τραγουδιού που τραγουδιέται στην ταινία για να κατανοήσει το κοινό πόσο παραδοσιακά οι Κινέζοι ορίζουν τα στερεότυπα για το πώς τα κορίτσια μπορούν να προσφέρουν τιμή στην οικογένειά τους και για το πώς να υπηρετούν τον αυτοκρατορικό λαό. Συνεπώς, η ταινία επικοινωνεί ότι οι γυναίκες επιφέρουν τιμή στην οικογένεια τους μέσω του θεσμού του γάμου και τη γέννα γιων, οι οποίοι θα εξελιχθούν σε γενναίους πολεμιστές. Οι αναφερόμενοι στίχοι στα αγγλικά είναι: “A girl can bring her family Great honor in one way By striking a good match And this could be that day Men want girls with good taste Calm, obedient, who work fast paced With good breeding and a tiny waist You'll bring honor to us all”. Στα ελληνικά μεταγλωττίστηκε από Έλληνες ηθοποιούς ως εξής: «Ένα κορίτσι μπορεί να φέρει στην οικογένειά της μεγάλη τιμή με έναν τρόπο, κάνοντας ένα καλό ταίρι. Οι άντρες θέλουν κορίτσια με καλό γούστο ήρεμες, υπάκουες, που δουλεύουν με γρήγορους ρυθμούς και με μικροσκοπική μέση για να φέρει γιούς».

Κατά την διάρκεια της ταινίας διαπιστώνεται και διαφορετική στάση των πρωταγωνιστών ανάλογα πάντοτε με το φύλο τους. Για παράδειγμα, οι γυναικείοι χαρακτήρες είναι πιο ήρεμοι –καθώς όπως προαναφέρθηκε πρέπει να έχουν σωστούς τρόπους, για να εξασφαλίσουν κι έναν καλό γάμο. Ο γάμος λοιπόν αποτελεί το βασικότερο προτέρημα τους, καθώς προς το τέλος και μετά την επιστροφή της Μουλάν σπίτι, αφού έχει σώσει την Κίνα και τον αυτοκράτορα τον ίδιο από τους Ούνους, και ενώ έχει ανακηρυχτεί εθνική ηρωίδα, η γιαγιά της διερωτάται: “Great, she brings home a sword. If you ask me, she should have brought home a man!” δηλαδή, «Έφερε ξίφος; Αν ρωτάς την γνώμη μου έπρεπε να είχε φέρει άντρα».

Περνώντας τώρα στους αντρικούς χαρακτήρες της ταινίας, αυτοί μοιάζουν να είναι σίγουρα πιο δυναμικοί και έντονοι, ενώ μιλούν πιο επιτακτικά σε σχέση με τις γυναίκες και θέλουν να τους επιβάλλονται. Παράδειγμα αποτελεί το: “You would do well to teach your daughter to hold her tongue in a man’s presence”, δηλαδή «Καλό θα ήταν να μάθεις την κόρη σου να κρατάει το στόμα της κλειστό, μπροστά σε έναν άντρα». Έντονες είναι λοιπόν οι διαφορές που παρουσιάζονται μεταξύ των φύλων, καθώς και στο τέλος της ταινίας που όλοι αναγνωρίζουν την Μουλάν ως ηρωίδα, ο

αυτοκρατορικός σύμβουλος διερωτάται: “She’s a woman. She’ll never be worth anything”, «Είναι γυναίκα, δεν αξίζει απολύτως τίποτα».

Επιπλέον στο στρατόπεδο, έρχεται αμέσως αντιμέτωπη με σημάδια παραδοσιακής αρρενωπότητας: καυχησιολογία (ένα μικρό ατύχημα που οδήγησε σε έναν καυγά σε όλο το στρατόπεδο) και απωθητικές κοινωνικές συνήθειες (μάζωμα των ποδιών, φτύσιμο). Αυτός ο κόσμος που αναζήτησε η Mulan για τον εαυτό της δεν θα μπορούσε να είναι πιο αντίθετος με το όραμα της παραδοσιακής θηλυκότητας που ζήσαμε με τον προξενητή. Και πάλι, η ταινία ζωγραφίζει ένα ασπρόμαυρο χάσμα φύλων που διαβρώνεται κατά τη διάρκεια της αφήγησης.

Τέλος, αξιοσημείωτο είναι και το τραγούδι που ακούγεται κατά την διάρκεια της εκπαίδευσης των στρατιωτών πριν τον πόλεμο, “I’ll make a man out of you”, «Θα σε κάνω μικρέ άντρα εγώ». Συχνά ακούγονται φράσεις όπως: “Be a man”, «Φέρσου σαν άντρας», πώς φέρονται δηλαδή οι άντρες;

Προσωπικά, η φράση που μου έκανε περισσότερο εντύπωση καθ’ όλη την διάρκεια της ταινίας, είναι μετά την αποκάλυψη ότι η Μουλάν είναι γυναίκα, και προσπαθεί να προειδοποιήσει τον στρατηγό της για την επιστροφή των Ούνων, ο ίδιος φαίνεται να την αγνοεί παντελώς. Εκεί ακούμε και την φράση: “You said you trusted Pit, why don’t you trust Mulan?”, όπου: «Είπες ότι εμπιστευόσουν τον Πιτ, γιατί δεν εμπιστεύεσαι την Μουλάν;». Είναι πραγματικά αξιοσημείωτο πώς ένα άτομο μέσα σε ελάχιστα λεπτά, μπορεί να κριθεί ανάξιο εμπιστοσύνης αποκλειστικά και μόνο λόγω του φύλου του.

Η ταινία αυτή αποτέλεσε την αφετηρία για την δημιουργία ταινιών με την αναπαραγωγή γυναικείων χαρακτήρων που είναι πιο δυναμικοί και κυνηγάνε τα όνειρά τους. Μία ταινία που αλλάζει τα καθιερωμένα πρότυπα και αποδεικνύει ότι οι γυναίκες μπορούν να κάνουν πολλά περισσότερα από την αποκλειστική ασχολία τους με την ανατροφή των παιδιών. Έχουν όνειρα και τα διεκδικούν, παίρνουν την ζωή στα χέρια τους και ορίζουν πια οι ίδιες την μοίρα τους.

3.2. Η πριγκίπισσα και ο βάτραχος (2009)

Η *Πριγκίπισσα και ο Βάτραχος* είναι μια αμερικανική ταινία κινουμένων σχεδίων, μιούζικαλ φαντασίας ρομαντικής κωμωδίας του 2009, παραγωγής Walt Disney Animation Studios και κυκλοφορίας από την Walt Disney Pictures . Η 49η ταινία κινουμένων σχεδίων μεγάλου μήκους της Disney , βασίζεται στο μυθιστόρημα του 2002 *The Frog Princess* του ED Baker, το οποίο με τη σειρά του βασίζεται στο γερμανικό λαϊκό παραμύθι " The Frog Prince " όπως το συνέλεξαν οι αδελφοί Grimm . Η σκηνοθεσία της ταινίας έγινε από τους John Musker και Ron Clements και η παραγωγή είναι του Peter Del Vecho, από ένα σενάριο που έγραψαν οι Musker και Clements με τον Rob Edwards.

Στην ταινία, βλέπουμε μία αφροαμερικανίδα πριγκίπισσα, η οποία δεν είναι γεννημένη πριγκίπισσα αλλά γίνεται στην πορεία. Είναι μία πριγκίπισσα περισσότερο δυναμική από τις προηγούμενες, ενώ μετά από την παρακολούθηση της ταινίας διαπιστώνεται ότι οι γυναικείοι χαρακτήρες αποπνέουν σταθερότητα και σιγουριά. Κύρια θεματολογία της ταινίας είναι τα όνειρα των πρωταγωνιστών. Για άλλους βασικό όνειρο είναι η σύναψη γάμου και η δημιουργία οικογένειας, για άλλους η απόκτηση της δικής τους επιχείρησης ενώ για άλλους απλά η υγεία και η ευημερία των δικών τους.

Παρατηρείται, ότι οι γυναικείοι χαρακτήρες της ταινίας μιλούν και αντιδρούν με μεγαλύτερη αποφασιστικότητα, όταν πρόκειται για τα όνειρα τους. Για παράδειγμα η Τιάννα αναφέρει στην Λότι, ήδη από την πολύ αρχή της ταινίας, ότι: “Lottie, you can’t just wish upon a star and expect...”, δηλαδή «Λότι δεν μπορείς απλά να εύχεσαι σε ένα αστέρι και να περιμένεις...», θέλοντας με αυτή την φράση να δείξει τη δυναμικότητα του χαρακτήρα της και να υπογραμμίσει ότι μόνο μέσω της σκληρής δουλειάς και της αφοσίωσης στους στόχους σου, μπορείς να πραγματοποιήσεις τα όνειρα σου, πράγμα που μας αποδεικνύει και κατά την διάρκεια της ταινίας. Από την άλλη η Λότι της λέει: “I would kiss a hundred frogs if I could marry a prince and be a princess”, δηλαδή «Θα φιλούσα όλους τους βατράχους αν ήταν να γίνω πριγκίπισσα».

Από την άλλη, οι αντρικοί χαρακτήρες της ταινίας φαίνεται σε πολλά σημεία να μιλούν με υποτιμητικό τρόπο στις γυναίκες, ενώ πολλές φορές τις αμφισβητούν. Για παράδειγμα, όταν η Τιάννα μιλά για το εστιατόριο της και την μεγάλη της επιθυμία να το αποκτήσει, ο συνάδελφός της την υποτιμά λέγοντάς της: “You ain’t never gonna get enough for the down payment. Which is why a little women of your background would have had her hands full trying to run a big business like that”, δηλαδή: « Δε θα καταφέρεις ποτέ να μαζέψεις τα χρήματα για την προκαταβολή. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, μία μικροσκοπική κοπελίτσα σαν κι εσένα, θα τα έβρισκε σκούρα με μία επιχείρηση σαν κι αυτή».

Επομένως, βλέπουμε μία διαφορετική αναπαραγωγή στερεοτύπων. Βλέπουμε για πρώτη φορά γυναίκες που εργάζονται σκληρά για την πραγματοποίηση των ονείρων τους. Γυναίκες που δεν αρκούνται σε τίποτα λιγότερο από τα θέλω τους, που δεν βολεύονται σε ευκαιριακές καταστάσεις, αψηφούν όσους μπαίνουν στον δρόμο τους και στο τέλος τα καταφέρνουν. Το κινήγι της προσωπικής μας ευτυχίας είναι το μήνυμα που θέλει να περάσει η συγκεκριμένη ταινία, μακριά από τα συμβατικά κοινωνικά πρότυπα.

3.3. Ψυχρά κι Ανάποδα (2013)

Το *Frozen* είναι μια αμερικανική ταινία κινουμένων σχεδίων μουσικής φαντασίας του 2013 σε υπολογιστή, παραγωγής Walt Disney Animation Studios (η 53η ταινία τους) . Βασισμένο χαλαρά στο παραμύθι του Χανς

Κρίστιαν Άντερσεν *Η Βασίλισσα του Χιονιού* (1844), σκηνοθετήθηκε από τους Θι Κρις Μπακ και Τζένιφερ Λι. Είναι μία ταινία η οποία κατάφερε να βραβευτεί με βραβείο Όσκαρ και να γίνει ιδιαίτερα αγαπητή στο κοινό για πολλούς λόγους, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω. Οι χαρακτήρες της, δεν είναι απλά κινούμενα σχέδια, είναι χαρακτήρες πιο πολύπλευροι και ρεαλιστικοί.

Και σε αυτή την ταινία, όπως και στην προηγούμενη, οι γυναικείοι χαρακτήρες της είναι πιο δυναμικοί και αποφασιστικοί, καθώς αναλαμβάνουν μάλιστα και από πολύ νωρίς ηγετικές θέσεις. Βλέπουμε ότι οι γυναίκες στην ταινία, φαίνεται να έχουν διάθεση οργάνωσης των γύρων τους. Επίσης, εκφράζουν σιγουριά για τις αποφάσεις τους και τα βήματα που κάνουν χωρίς να έχουν δεύτερες σκέψεις, ενώ αυτό που μας κάνει πραγματική εντύπωση κατά την διάρκεια της ταινίας είναι η συνύπαρξη δύο πρωταγωνιστριών –για πρώτη φορά, της Έλσας και της Άννας, γεγονός που συμβάλει στην ενίσχυση των γυναικείων δεσμών. Ενώ τέλος, και σε αυτή την ταινία, οι γυναίκες δεν διστάζουν να αντιμιλήσουν και να υψώσουν το ανάστημά τους όταν τις αδικούν. Για παράδειγμα, όταν η πριγκίπισσα Άννα εξαπατάται από τον πρίγκιπα Χάανς του λέει με υποτιμητικό τόνο: “The only frozen heart around here is yours”, όπου «Η μόνη παγωμένη καρδιά εδώ, είναι η δική σου».

Από την άλλη και οι αντρικοί χαρακτήρες της ταινίας καταρρίπτουν προηγούμενα κοινωνικά πρότυπα. Για παράδειγμα, οι άντρες στην ταινία αυτή πέραν του ότι παρουσιάζονται εξαιρετικά φιλικοί, για πρώτη φορά διαπιστώνουμε και μία άλλη πλευρά τους. Τους βλέπουμε ευαίσθητους και συναισθηματικούς καθώς μέσα στην ταινία ακούμε από τον Κρίστοφ να λέει: “I may cry”, όπου «Μπορεί να κλάψω». Μία κατάσταση που γενικά θεωρείται «πιο γυναικεία», καθώς όπως εξετάστηκε και στο θεωρητικό κομμάτι της εργασίας, μία από τις εκφράσεις με τις οποίες μεγαλώνουν όλα τα αγόρια είναι η εξής: «Τα αγόρια/Οι άντρες δεν κλαίνε». Τι μπορεί να προκάλεσε το άκουσμα αυτής της έκφρασης στο ανδρικό κοινό;

Η ταινία αυτή ξεχώρισε για την προβολή των δεσμών αγάπης μεταξύ των πρωταγωνιστών. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, πρώτη φορά παρουσιάζεται ενδυνάμωση των γυναικείων σχέσεων, καθώς αυτές δεν προσπαθούν να φαγωθούν μεταξύ τους απλά και μόνο για να κερδίσουν έναν άντρα – όπως στην περίπτωση της Σταχτοπούτας- αλλά τους ενδιαφέρει η αγάπη που τρέφουν η μία για την άλλη. Μία ταινία που περνάει πολύ όμορφα και σημαντικά μηνύματα.

3.4. Σύνοψη

Στην ενότητα αυτή έγινε μία προσπάθεια να εντοπιστούν οι κατηγορίες του γλωσσικού σεξισμού στις ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney. Η επιλογή των ταινιών είναι τυχαία, ενώ η παρουσίασή τους έγινε με χρονολογική σειρά. Στις παραπάνω ταινίες διαπιστώθηκαν στοιχεία γλωσσικού σεξισμού, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό κάθε φορά.

Οι κατηγορίες που εντοπίστηκαν ήταν οι ακόλουθες: η γενικευτική χρήση του αρσενικού, μία κατηγορία που διαπιστώθηκε στο σύνολο των ταινιών που εξετάστηκαν, καθώς γινόταν συχνά η χρήση των *somebody, everyone, anyone* στο πρωτότυπο και η αντίστοιχη μετάφρασή τους *κάποιος, όλοι*, για αναφορά σε ομάδες ανθρώπων που απαρτιζόταν και από άντρες και από γυναίκες. Η επόμενη κατηγορία ήταν αυτή των επαγγελματικών ονομάτων, καθώς όπως διαπιστώθηκε τα περισσότερα επαγγέλματα παραμένουν προσκολλημένα στην αρσενική νόρμα, ενώ σε ελάχιστες περιπτώσεις διαμορφώνονται κατά τα θηλυκά πρότυπα. Επίσης, διαπιστώθηκε μία «άνιση» διαλογή επιθέτων για τα δύο φύλα, καθώς για τα αρσενικά προτιμούνται επίθετα όπως *δυνατός, σκληρός και διάσημος* ενώ για τους γυναικείους χαρακτήρες προτιμούνται επίθετα όπως: *μικρή, εύθραυστη, γλύκα* καθώς επίσης και η αναφορά τους σε πολλές περιπτώσεις γίνεται με την χρήση υποκοριστικών. Τέλος όλες οι ταινίες φέρουν σεξιστικές και στερεοτυπικές εκφράσεις. Οφείλουμε να τονίσουμε πως μετά την ταινία Μουλάν, αν και συνεχίζονταν τα στερεότυπα απέκτησαν έναν πιο δυναμικό χαρακτήρα, και οι αρσενικοί ρόλοι ήταν πιο ήρεμοι υιοθετώντας στοιχεία και από θηλυκούς ρόλους. Οι γυναίκες αρχίζουν και λαμβάνουν ηγετικές θέσεις, αγωνίζονται έρχονται σε επαφή με ανδρικά αντικείμενα, ενεργούν και μιλούν όπως οι ανδρικοί ρόλοι.

Συμπεράσματα

Στην παρούσα Διπλωματική Εργασία, έγινε προσπάθεια ανάλυσης της σχέσης μεταξύ φύλου και γλώσσας, και του πώς ο γλωσσικός σεξισμός είναι ένα φαινόμενο που όχι μόνο υπάρχει ακόμα και σήμερα, αλλά και δείχνει να αναπαράγεται συνεχώς. Μάλιστα για την καλύτερη ανάλυση του φαινομένου αυτού επέλεξα δύο γλώσσες εργασίας, την αγγλική και την ελληνική.

Στο επίπεδο του λόγου, ο γλωσσικός σεξισμός εκφράζεται στη διαφοροποίηση του τρόπου με τον οποίο προσδιορίζονται τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες από τη σχέση τους με τους άλλους, αλλά και από τα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά. Πολλοί ερευνητές έχουν υποστηρίξει την αντανάκλαση της σεξιστικής κουλτούρας στη χρήση της γλώσσας, με βάση την απεικόνιση των γυναικών σε αυτήν. Η εσωτερική μορφολογική δομή και η ετυμολογία των λέξεων με έμφυλους τύπους υποδηλώνει τη δευτερεύουσα θέση των θηλυκών, καθώς παρουσιάζονται ως παρεκκλίνουσα και κατώτερη ομάδα. Αυτό μπορεί να γίνει εύκολα κατανοητό με τη χρήση «προσθηκών» που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό της γυναίκας με βάση τον άνδρα. Σε όλες τις γλώσσες με διάκριση φύλου που αναλύθηκαν, η αρσενική μορφή γίνεται αντιληπτή ως βάση, όταν προστεθεί θηλυκό επίθημα. Ακόμη και σε γλώσσες που δεν διαθέτουν σύστημα σήμανσης φύλου, όπως τα αγγλικά, υπάρχουν ακόμα μερικά ζευγάρια που η γυναικεία μορφή διαφοροποιείται από την αρσενική με την προσθήκη ενός επιθέματος για παράδειγμα στα *prince/princess, hero/heroine, actor/actress* κ.λπ

Επιπλέον, η ανδροκεντρική ηθική και οι υποθέσεις που οδηγούν σε τέτοιες έννοιες είναι συνυφασμένες με τις πατροκεντρικές κοινωνίες που παραχωρούν προνόμια στους άνδρες και τοποθετούν πάντα τις γυναίκες σε χαμηλότερη βαθμίδα. Αυτό μπορεί να λάβει πολλές μορφές, όπως η απανθρωποποίηση των γυναικών, ή η αναπαράσταση της αλληλεπίδρασής τους με τους άνδρες ως σχέση θηράματος και κυνηγού αντίστοιχα.

Κατά το δεύτερο σκέλος της εργασίας – το πιο πρακτικό- έγινε προσπάθεια να εντοπιστούν οι κατηγορίες του γλωσσικού σεξισμού; στις ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney. Η διαλογή των ταινιών δεν ήταν τυχαία καθώς ήταν από διαφορετικές χρονικές περιόδους για να διαπιστωθεί η εξέλιξη του φαινομένου ανά τα χρόνια. Ενώ στο τελευταίο Κεφάλαιο έγινε προσπάθεια ανάλυσης συγκεκριμένων ταινιών, οι οποίες αποτέλεσαν σταθμό για τις παιδικές ταινίες, καθώς προσεγγίζουν διαφορετικά τους χαρακτήρες του και αγγίζουν διαφορετικά θέματα.

Ο σεξισμός, γλωσσικός και μη, αποτελεί ένα φαινόμενο που είναι ανεπίτρεπτο να υπάρχει ακόμα στις σύγχρονες κοινωνίες. Δυστυχώς, κυριαρχεί σε κάθε πτυχή της καθημερινότητας μας είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή ο σεξισμός δεν έχει ούτε ηλικία και ούτε και φύλο. Οπότε για να είμαστε ορθότεροι, η τροποποίηση της δομής της γλώσσας πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο ούτως ώστε να μην επιτρέπει την εξάπλωση του φαινομένου και να μην στοχεύει σε καμία κοινωνική ομάδα. Σίγουρα είναι ένα φαινόμενο, το οποίο

θα εξακολουθεί να απασχολεί τους επιστήμονες τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο, για αρκετά ακόμη χρόνια ακόμα, από κοινού με τους τρόπους αποφυγής του.

Όσον αφορά τις μετέπειτα ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney, είναι δυνατό να ειπωθεί πως, παρά τις αξιόλογες προσπάθειες γλωσσικής και εννοιολογικής συμπερίληψης και ισότητας και των δυο φύλων, δυστυχώς ο σεξισμός συνεχίζει να υπάρχει. Αυτό γίνεται αντιληπτό στον τρόπο με τον οποίο συνεχίζεται η παρουσίαση των θηλυκών χαρακτήρων. Για παράδειγμα, στην ταινία *“Zootopia”* (2016), ο χαρακτήρας της Gazelle, μιας ποπ σταρ που είναι επίσης γαζέλα, εμφανίζεται να παίζει με αποκαλυπτικά ρούχα και να ποζάρει υποβλητικά. Ομοίως, στην ταινία του 2019 *“Frozen 2”*, ο χαρακτήρας της Έλσας έχει ένα νέο ρούχο που είναι πιο αποκαλυπτικό από τα προηγούμενα ρούχα της και οι κινήσεις και οι πόζες της συχνά γίνονται σεξουαλικές.

Η έλλειψη διαφορετικότητας και εκπροσώπησης στις ταινίες κινουμένων σχεδίων της Disney είναι επίσης μια μορφή σεξισμού. Η πλειονότητα των ταινιών κινουμένων σχεδίων της Disney επικεντρώνεται σε λευκούς, ετεροφυλόφιλους χαρακτήρες, με μικρή εκπροσώπηση έγχρωμων ανθρώπων ή μελών της κοινότητας LGBTQ+. Ενώ πρόσφατες ταινίες όπως το *“Raya and the Last Dragon”* (2021) και το *“Luca”* (2021) έχουν καταβάλει προσπάθειες για να αυξήσουν τη διαφορετικότητα και την αναπαράσταση, υπάρχει ακόμη μεγάλη πρόοδος που πρέπει να γίνει σε αυτόν τον τομέα. Επιπλέον, ο τρόπος με τον οποίο οι ανδρικοί χαρακτήρες απεικονίζονται συχνά ως δυνατοί και ισχυροί, ενώ οι γυναικείες χαρακτήρες παρουσιάζονται ως αδύναμοι και χρήζουν προστασίας, διαιωνίζει τα επιβλαβή στερεότυπα φύλου. Στην επανεκτέλεση του 2017 της ταινίας *“Beauty and the Beast”*, ο πρωταγωνιστής, το Τέρας, εμφανίζεται δυνατός και ισχυρός, ενώ η πρωταγωνίστρια, η Μπελ, παρουσιάζεται εύθραυστη και χρειάζεται προστασία. Αυτό ενισχύει την ιδέα ότι οι άνδρες είναι δυνατοί και οι γυναίκες αδύναμες, κάτι που μπορεί να είναι επιζήμιο και για τα δύο φύλα.

Βέβαια, στην πρόσφατη φιλμογραφία της Disney έχουν προστεθεί ταινίες κινουμένων σχεδίων οι οποίες προσπαθούν να αναδείξουν το γυναικείο φύλο, εστιάζοντας στην εφηβεία και στις έμφυλες απαιτήσεις από το οικογενειακό περιβάλλον. Ταινίες όπως τα *Turning Red* (2022) και *Encanto* (2021) αποτελούν σημαντικά παραδείγματα ανάπτυξης της εταιρείας προς την κατεύθυνση αυτή. Αν και έχει σημειωθεί πρόοδος τα τελευταία χρόνια, πρέπει να γίνουν περισσότερα για την αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων με τη δημιουργία ταινιών που θα εμπεριέχουν στην θεματολογία τους τα ζητήματα αυτά. Μόνο τότε μπορεί να διασφαλιστεί ότι όλοι οι θεατές θα μπορούν να αισθάνονται ότι τους βλέπει, τους ακούει και τους εκτιμά η βιομηχανία του θεάματος

Βιβλιογραφία

Ελληνική και Μεταφρασμένη Βιβλιογραφία:

- Αλβανούδη, Α. (2008). Η σχέση γλώσσας και φύλου στις φεμινιστικές θεωρίες της αποδόμησης: Η περίπτωση του γραμματικού γένους. *Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα*, 28, 89-99.
- Αρχάκης, Α. & Κονδύλη Μ. (2004). *Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας*. Αθήνα: Νήσος.
- Butler, J. (2009). *Αναταραχή Φύλου: Ο Φεμινισμός και η Ανατροπή της Ταυτότητας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Γκατσούκα, Μ., Γεωργαλίδου, Μ., Λαμπροπούλου, Α., Φουλίδη, Ξ. & Τόλης Κ. (2018). *Οδηγός Χρήσης μη Σεξιστικής Γλώσσας στα Διοικητικά Εγγραφα*. Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- Mills, S. (2005). *Κοινωνικό φύλο και ευγένεια*. Μτφρ. Π. Γκουτρουμανίδου. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Μοσχοβάκου, Ν. & Χατζηαντωνίου Λ. (2018). *Οδηγός προς τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας για την εξάλειψη του σεξισμού και των έμφυλων διακρίσεων*. Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
- Μοσχοβάκου, Ν. & Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2022). *Βία και Παρενόχληση στον Κόσμο της Εργασίας: Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο*. Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.
- Μπασλής, Γ. (1996). Θηλυκά επαγγελματικά. *Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα* 16, σσ. 447-457.
- Παυλίδου, Θ. Σ. (1984). Γλώσσα- Γλωσσολογία- Σεξισμός. *Σύγχρονα Θέματα* 21, σσ. 69-79.
- Παυλίδου, Θ. Σ. (2006). Γλώσσα- Γένος- Φύλο: Προβλήματα, Αναζητήσεις και Ελληνική Γλώσσα.. Στο: Θ.Σ. Παυλίδου (επιμ.), *Γλώσσα-Γένος-Φύλο* σσ. 15-64. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- Ράλλη, Α. (2003). Ο καθορισμός του γραμματικού γένους στα ουσιαστικά της Νέας Ελληνικής. Στο: Αναστασιάδη- Συμεωνίδη, Α., Ράλλη Α. & Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (επιμ), *Το Γένος: Θέματα Νεοελληνικής Γραμματικής*. Αθήνα: Πατάκης.
- DeBeauvoir, S. (2008). *Το Δεύτερο Φύλο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (1953/1963). Η «βουλευτίνα» και ο σχηματισμός των θηλυκών επαγγελματικών ουσιαστικών. Στο: *Άπαντα Μ. Τριανταφυλλίδη*, Τόμος 2 σσ. 325-334. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Ν/Ε, Α.Π.Θ.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. (1978). Νεοελληνική γραμματική (Της Δημοτικής). Ανατύπωση της έκδοσης του ΟΕΣΒ (1941) με διορθώσεις. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Ν/Ε σπουδών (Ιδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη), Α.Π.Θ.

- Τριανταφυλλίδης, Μ. (2000). Νεοελληνική γραμματική της δημοτικής. ΙΝΣΤ-Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, ΑΠΘ.
- Τσοκαλίδου, Π. (1996). *Το Φύλο της Γλώσσας: οδηγός μη σεξιστικής γλώσσας για τον δημόσιο ελληνικό λόγο*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελλήνων Επιστημόνων.
- Τσοκαλίδου, Π. (2001). Γλώσσα και φύλο. Στο: Α.Φ. Χριστίδης & Μ. Θεοδωροπούλου (επιμ.). *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη γλώσσα* σσ: 104-107. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
- Turner, B., Abercrombie, N. & Hills. (1991). *Λεξικό Κοινωνιολογίας*, μετάφρ. Κάντας Σ. & Κάντας Α., Αθήνα: Πατάκη.
- Χασιακός, Γ. (1992). Ερμηνευτικό λεξικό των –ΙΣΜΩΝ, Αθήνα: Επικαιρότητα.
- Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (2003). Γένος και συμφωνία στην νέα ελληνική. Στο: Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Α., Ράλλη Α. & Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (επιμ.), *Το Γένος* σσ. 132-167. Αθήνα: Πατάκης.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία :

- Baron, D. (1986). *Grammar and Gender*. New Heaven: Yale University Press.
- Burgoyne, PS. Arnold, AP. (2016). A primer on the use of mouse models for identifying direct sex chromosome effects that cause sex differences in non-gonadal tissues. *Biol Sex Differ*, 7,68
- Cameron, D. (1998). *The feminist critique of language: A reader*. London and New York: Routledge.
- Coates, J. (1993). *Women, men and language*. London: Longman.
- Corbett, G. G. 1999. Gender and Gender Systems. Στο *Concise Encyclopedia of Grammatical Categories*, επιμ, K. Brown & J. Miller, 163-169. Oxford: Elsevier Science Ltd.
- Doyle, M. (1995). *The A-Z of non-sexist language*. London: Women's Press.
- Jule, A. (2017). *A Begginer's Guide to Language and Gender* 2nd Edition. United Kingdom: Multilingual Matters/Channel View Publications.
- Lakoff, R. (1973). Language and woman's place. *Language and Society* (2), 45-79.
- Litosseliti, L. (2006). *Gender and language theory and practice*. New York: Hodder Arnold.
- Miller, C. & Swift K. (1988). *The Handbook of non sexist writing*. New York: Lippincot & Crowel.
- Miller, C. & Swift K. (1976). *Words and Women*. Garden City, N.Y.: Anchor Press.

- West, C. & Zimmerman D. H. (1983). Small insults: A study of interruptions in cross-sex. Στο: V. Burr (επιμ.), *Gender and Psychology* σσ. 59-75. UK: Routledge/Taylor & Francis Group.

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία:

- “Οι 100 κλασικές σεξιστικές ατάκες- «Πυρ, γυνή και θάλασσα»” (2022, 15 Μαΐου). Ανακτήθηκε 10 Ιανουαρίου, 2023, από <https://www.womanlandia.com/oi-100-klasikes-sexistikes-atakes-pyr-gyni-kai-thalassa/>
- «Τι είναι σεξισμός -Ο πρώτος διεθνής ορισμός» (2019, 28 Μαρτίου). Ανακτήθηκε 12 Ιανουαρίου, 2023, από <https://www.iefimerida.gr/news/488244/ti-einai-sexismos-o-protos-diethnis-orismos>
- Κραβαρη, Β. (2022). *Sexism Project: Η σελίδα που καταγράφει τον καθημερινό -casual και μη- σεξισμό στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε 2 Φεβρουαρίου, 2023, από <https://provocateur.gr/out-about/24567/sexism-project-h-selida-poy-katagrafei-ton-kathhmerino-casual-kai-mh-seksismo-sthn-ellada>
- Σωτηρόπουλος, Β. (2019, 15 Μαΐου). Τι είναι ο Σεξισμός;. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*. Ανακτήθηκε 5 Δεκεμβρίου, 2022, από https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/195284_ti-einai-o-sexismos

Ο Σύνδεσμος που χρησιμοποιήθηκε για την παρακολούθηση των ταινιών:

- FshareTV. <https://fsharetv.co/movie/moana-episode-1-tt3521164#>.